

แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง : กรณีศึกษา ชาวไทกระภูลศรีธารโต

ของ

นายวัชรินทร์ ดำรงกุล
นางสาวปัทติกานต์ บรรดาศักดิ์

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2553

แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง : กรณีศึกษา ชาวกะเหรี่ยงลี้ภัย

ของ

นายวัชรินทร์ ดำรงกุล
นางสาวปัทติกัญญา บรรดาศักดิ์

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2553

บทคัดย่อ

ชื่องานวิจัย : แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก : กรณีศึกษา ซาไกตระกูลศรีธารโต

ชื่อผู้วิจัย : นายวัชรินทร์ ดำรงกุล

นางสาวปัทติกาญจน์ บรรดาศักดิ์

ปีพุทธศักราช : 2553

.....

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการชนเผ่าซาไกระหว่างไทยและมาเลเซีย 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่นของซาไกตระกูลศรีธารโต การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแห อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกตามแนวประเด็นการสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน วิเคราะห์โดยใช้หลักตรรกะควบคู่บริบทโดยใช้สถิติพรรณนาประกอบ

ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้ 1) การจัดสวัสดิการของประเทศไทยให้กับซาไกตระกูลศรีธารโต ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านซาไก ตำบลบ้านแห อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดเห็นว่ายังด้อยกว่าการจัดสวัสดิการในการดูแลซาไกของประเทศมาเลเซีย 2) แนวโน้มการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไกตระกูลศรีธารโต ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดเห็นว่าซาไกตระกูลศรีธารโต มีแนวโน้มที่จะกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านซาไก ถ้าหากภาครัฐมีการดูแลด้านสวัสดิการให้เหมือนกับประเทศมาเลเซีย ประชาชนในพื้นที่ที่มีความจริงใจ พื้นที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัย โดยการกลับคืนถิ่นให้ใช้วิธีการหมุนเวียนเป็นกลุ่มในเบื้องต้น 3) ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไก ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากวิถีชีวิตของซาไกที่ชอบการเดินป่า หาของป่า แต่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยเนื่องจากปัญหาความสงบในพื้นที่ และหน่วยงานภาครัฐยังขาดความต่อเนื่องในการให้ความช่วยเหลือ โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรจัดสวัสดิการให้ตรงกับวิถีชีวิตและความต้องการของซาไก โดยทุกภาคส่วนต้องเข้าไปมีส่วนร่วม และควรจะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพหลักในการดูแลซาไก โดยการปรับปรุงสวัสดิการที่มีอยู่เดิมให้เหมือนกับประเทศมาเลเซีย

Research title	Guidelines in Repatriation Management of Maniq Tribe : Case Study of Sritarnto Family of Maniq
Researcher	Mr. Watcharin Damrongkun Miss. Pattikan Bandasak
Year of Research	2010

Abstract

The objectives of this research were 1) to compare the Maniq tribe management between Thailand and Malaysia, and 2) to study guidelines in promoting repatriation of Sritarnto family of Maniq. This research was a qualitative study by in-depth interviewing key informants including groups of people, local leaders, government officers who lived in the area of Tambon Ban Rae, Tarnto district, Yala province. Data collection was performed via in-depth interview with 15 subjects, following the interviewing guideline issues. Data analysis was done using logical context description supplemented with descriptive statistics.

The research results were summarized as follows. 1) The welfare that Thai government provided for Sritarnto family of Maniq who lived in Sakai (Maniq) village Tambon Ban Rae, Tarnto district, Yala province, was opined by nearly all informants to be inferior to that provided by Malaysia government. 2) For repatriation trend of Sritarnto family of Maniq, nearly all informants viewed that Sritarnto family of Maniq inclined to return to live in Sakai village if government sector would render the welfare just as Malaysia did, local people were sincere, and the area was secure and safe, which, initially, the repatriation should be done in successive manner group by group. 3) Most informants viewed that problems in promoting repatriation of the Maniq tribe came from their lifestyle habit of roaming about the forest for its products but the environment did not serve well because of

unrest in the area while government sector lacked of supporting continuity. Key suggestions were that the welfare should be provided in relevance with lifestyle and needs of the Maniq that every sector be involved and that local administration organization take major role in taking care of the Maniq by improving existing welfare to be similar with that of Malaysia.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(2)
สารบัญ	(3)
สารบัญตาราง	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตในการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา	3
1.6 วิธีการศึกษา	4
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	6
2.1 ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ	6
2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	9
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ	21
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลชราของประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย	25
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์	26
2.6 ผลงานวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง	29
บทที่ 3 บริบทของพื้นที่	32
3.1 บริบทแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงศรีธารโต	32
3.2 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอธารโต	33
3.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านแห	38
3.4 ข้อมูลทั่วไปของบ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห อำเภอธารโต จังหวัดยะลา	41
บทที่ 4 การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการชนเผ่าชาวกะ ระหว่างไทยและมาเลเซีย	44
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	44
4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	47

(4)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 การส่งเสริมสนับสนุนการดำรงชีวิตของชนเผ่าชาวกี้อาศัยอยู่ในประเทศไทย	60
5.1 แนวทางการส่งเสริมการกลับคืนถิ่น	60
5.2 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวกี้อ	65
5.3 ข้อเสนอแนะ	66
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	68
6.1 สรุปผลการศึกษา	68
6.2 อภิปรายผล	69
6.3 ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม / บุคคลานุกรม	71
ภาคผนวก	73
แนวประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	74

สารบัญ ตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือน ของอำเภอธารโต	35
3.2 แสดงจำนวนวัดและมัสยิด ในพื้นที่อำเภอธารโต	37
4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	45
5.1 แสดงข้อมูลแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่น	61
5.2 แสดงข้อมูลแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่น	61
5.3 แสดงข้อมูลแนวโน้มการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงศรีธารโต	62
5.4 แสดงข้อมูลการจัดสวัสดิการให้กับชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทย และมาเลเซียของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	64
5.5 แสดงข้อมูลปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวกะ	66
5.6 แสดงข้อมูลเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	67

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

ในบรรดาชาวป่าชาวเขาเผ่าต่าง ๆ นั้น ชาวเงาะจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ นานามากกว่าชาวเขาเผ่าต่าง ๆ นานามากกว่าชาวป่าเผ่าอื่น ๆ ทั้งนี้ก็เพราะพวกเขาอยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายบนพื้นที่อันกว้างใหญ่ ซึ่งนับแต่ตอนใต้ของประเทศไทยแถบจังหวัดสตูล พัทลุง ยะลา นราธิวาส ตลอดไปจนถึงสหพันธรัฐมาเลเซีย และบนเกาะสุมาตราในประเทศอินโดนีเซีย ประกอบกับเคยมีนักวิชาการหลายท่านสนใจศึกษาชีวิตคนเผ่านี้ เช่น Brother Amade ศึกษาเมื่อ ค.ศ.1960 และอีกท่านหนึ่ง คือ Jone H.Brand ศึกษาเมื่อ ค.ศ.1961

เมื่อเป็นเช่นนี้ โอกาสที่ผู้พบเห็นจะเรียกชื่อพวกเขาให้แตกต่างออกเป็นหลายชื่อ ก็มีมาก ตามแต่ลักษณะเด่นที่พบเห็น เช่น ในพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า อันเป็นบทละครรักโศกที่มีชมพลา ฮเนา และลำหับเป็นตัวเอกของเรื่องนั้น เดิมนิทานเรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านของชาวเงาะ ซึ่งชาวเงาะพัทลุงยังจำได้ถึงปัจจุบัน นิยายรักโศกของชาวเงาะเรื่องนี้ คณิง เด็กชาวเงาะ จากพัทลุงได้ทูลเกล้าถวายพระพุทธรเจ้าหลวงรัชกาลที่ 5 แล้วพระองค์ได้ทรงรจนาขึ้นเป็นบทละคร ทรงพระราชทานชื่อเรื่องนี้ว่า “เงาะป่า” ตามภาษาของชาวพัทลุงที่ออกเสียง “ง” ได้ชัดเรียกขานพวกนี้กัน จากอิทธิพลของพระราชนิพนธ์เล่มนี้ ทำให้คนไทยทั่วไปเรียกพวกนี้ว่า “เงาะป่า” บ้างเรียกว่า “เงาะ” บ้าง ส่วนชาวพัทลุงที่ออกเสียง “ง” ไม่ชัด จะเรียกพวกนี้ว่า “เฮาะ”

ที่เรียกชนเผ่านี้ว่า “เงาะ” นั้น ก็คงเนื่องมาจากลักษณะสัมพันธ์ระหว่างเส้นผมของเขาที่หยิกหย่องคล้ายกับขนของผลไม้ชนิดหนึ่งที่เราเรียกว่าเงาะ แต่ก็ไม่แน่ใจว่าระหว่างชาวเงาะกับผลไม้เงาะนี้ ชาวพัทลุงรู้จักสิ่งไหนก่อน ถ้ารู้จักผลไม้ก่อนก็เรียกชาวเงาะตามลักษณะของผลไม้ และถ้ารู้จักชาวเงาะก่อนก็เรียกชื่อผลไม้ตามลักษณะของชาวเงาะ แต่ดูเหมือนว่าจะรู้จักชาวเงาะก่อน เพราะชาวพัทลุง ชาวตรัง ดั้งเดิมเรียกผลไม้เงาะว่า ลูกผมเงาะ หรือลูกผมเฮาะ ก็แสดงว่าได้เรียกชื่อผลไม้ชนิดนี้ตามลักษณะของผมชาวเงาะ

ทางจังหวัดสตูล ซึ่งมีชาวเงาะอยู่ที่อำเภอทุ่งหว้าและบ้านทุ่งนุ้ย กิ่งอำเภอควนกาหลง ชาวบ้านทั่วไปเรียกพวกนี้ว่า “ชาวป่า” ก็เพราะพวกเขาจะอาศัยอยู่ตามป่าตามเขา ไม่อยู่ใน

ที่โล่งเตียนอย่างชาวบ้าน ทั้งนี้เนื่องจากการยั้งชีพของเขาได้อาศัยปัจจัยจากป่าเป็นหลัก เช่น อาหาร ยารักษาโรค และไม่ชอบการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

ทางจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ชาวไทยมุสลิม เรียกชาวเงาะว่า “ซาแก” ซึ่งแปลว่า แข็งแรงหรือป่าเถื่อน เพราะพวกนี้ชอบอาศัยอยู่ตามป่า มีความทรหดอดทน ทนอด แข็งแรง เป็นลักษณะประจำตัว แต่ชาวไทยพุทธได้เรียกเพี้ยนไปเป็น “ซาไก”

ในประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย เรียกว่า “โอรัง อัสนี” (Orang Asli) ซึ่งแปลว่า คนพื้นเมืองหรือคนดั้งเดิม ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่า ทางมาเลเซียได้ค้นคว้าทางประวัติศาสตร์กัน อย่างลึกซึ้งและยอมรับว่าชาวป่าเผ่านี้เป็นชาวพื้นเมืองของดินแดนนี้ และอาจจะเป็นบรรพบุรุษ

ในวารสารวิชาเรื่องภาคใต้ของประเทศไทย เขียนโดยประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ เรียกพวกนี้ว่า “ชนเผ่าซาไก” (Sakai) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “สินอย” (Senoi)

บราเธอร์ อมาโด และเสถียร โกเศศ เรียกชาวเงาะว่า “เซมัง” (Semang)

ชาวเงาะเรียกตนเองว่า “มันนิ” ซึ่งหมายถึง คน

จากที่กล่าวมา ชื่อที่ใช้เรียกคนเผ่านี้มีหลายชื่อด้วยกัน แต่เขาก็พอใจให้คนอื่นเรียกเขาว่า “โอรัง อัสนี”

ซาไก คือ ชนเผ่าพื้นเมืองเผ่าสุดท้ายที่เหลืออยู่ทางภาคใต้สุด ที่ชอบเร่ร่อนอยู่ในป่า ใช้ป่าในการยั้งชีพ และดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซาไก จะรวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 7-12 คน และมีการอพยพโยกย้ายที่อยู่อาศัยอยู่เสมอ การอยู่แต่ละที่ประมาณ 3-5 วัน แต่ไม่เกิน 10-15 วัน เนื่องจากอาหารในบริเวณที่อยู่อาศัยหมดหรือหาได้ยาก ไปไม้ที่ปกคลุมที่พักแห่ง กันแดดไม่ได้ การตั้งที่อยู่อาศัยซาไกจะเลือกบริเวณที่เป็นเนินสูงมีลำธารหรือน้ำตกอยู่ใกล้ ๆ มีป่าไม้ใหญ่ปกคลุม ซึ่งเป็นที่มาของ อาหาร ยา ใช้ไม้ไผ่ทำเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น อวูช ที่ปัก หวี กระจบอกไม้ไผ่ใช้แทนภาชนะ ใส่ น้ำหุงต้ม ใช้ไม้ไผ่บาง ๆ เป็นเครื่องมือในการตัดสายสะดือทารก ตลอดจนเป็นวัสดุสำคัญในการทำพิธีฝังศพด้วย เดิมซาไกมีความเชื่อว่า ถ้ามีคนในกลุ่มเสียชีวิตลงวิญญาณผู้ตายจะมาหลอกหลอน เขาจึงไปฝังศพใกล้ ๆ ต้นไม้ใหญ่เพื่อวิญญาณจะได้ไปอยู่อาศัย

ชนเผ่าซาไกตระกูลศรีธาร์โต “ศรีธาร์โต” ซึ่งเป็นนามสกุลพระราชทานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อ ปี พ.ศ.2516 ถูกจัดให้มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งที่แน่นอน คือ หมู่บ้านซาไก อำเภอรารโต จังหวัดยะลา ได้รับความสนใจจากบุคคลทั่ว ๆ ไป ทั้งคนไทยและคนต่างประเทศ

ในปัจจุบันชนเผ่าซาไก ซึ่งใช้นามสกุลศรีธาร์โต ได้ถูกชักจูงโดยประเทศมาเลเซีย ให้เข้าไปอยู่ในบริเวณที่จัดไว้ให้ พร้อมทั้งให้สวัสดิการต่าง ๆ ทำให้ ซาไก ศรีธาร์โต ที่อาศัยอยู่ในตำบลบ้านแห อำเภอรารโต จังหวัดยะลา อพยพไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซียเกือบทั้งหมด และยังคงหลงเหลืออยู่ที่หมู่บ้านซาไก ตำบลบ้านแห จำนวน 2 ครัวเรือน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง ตรีภูละครศรีธารโต โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมความคิดเห็น หาแนวทางในการอนุรักษ์ ปกป้องชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยและมาเลเซีย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุน การดำรงชีวิตของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ คือ ศึกษาในประเด็นประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน บทบาทของหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมสนับสนุน แนวโน้มในการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง ตรีภูละครศรีธารโต พร้อมทั้งเสนอปัญหาและข้อเสนอแนะ

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง ตำบลบ้านแห่ อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร คือ ศึกษาประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง บ้านแห่ รวมทั้งผู้นำชุมชน ข้าราชการซึ่งปฏิบัติงานในพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.4.1 ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง ตรีภูละครศรีธารโต
- 1.4.2 ทำให้ทราบถึงแนวทางการจัดการการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง ตรีภูละครศรีธารโต
- 1.4.3 ทำให้ทราบแนวโน้มในการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง ตรีภูละครศรีธารโต

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

ซาไก คือ ชนเผ่าพื้นเมืองเผ่าสุดท้ายที่เหลืออยู่ทางภาคใต้สุด ที่ชอบเร่ร่อนอยู่ในป่า ไปมาระหว่างชายแดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ตามปกติไม่ค่อยจะได้พบเห็นพวกเขา มากนัก ซึ่งเรารู้จักเขาในบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 เรื่อง “เงาะป่า” พระองค์ได้เค้าโครง เรื่องจาก คนึง ซึ่งเป็นเด็กเงาะคนหนึ่งแถวพัทลุง ได้รับการนำเข้าถวายตัวจนได้เป็นมหาดเล็ก ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.2448

ศรีธารโต คือ นามสกุลพระราชทานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งพระราชทานให้กับซาไก ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านซาไก ตำบลบ้านแหร์ อำเภอธารโต จังหวัด ยะลา เมื่อปี พ.ศ.2516

การจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการในการทำงานในบริบท วัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) และประสิทธิผล (Effective) โดยการสั่งการและการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น

1.6 วิธีการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษาที่นำมาใช้กับการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาถึงแนวทางการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก : กรณีศึกษา ซาไกศรีธารโต จังหวัดยะลา โดยการเก็บข้อมูลหลาย ๆ วิธีได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) การสังเกตและใช้เอกสารสถิติที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาจากเอกสารเพื่อรวบรวม ข้อมูลพื้นฐาน

1.6.1 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

1.6.1.1 กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย กลุ่มประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

1.6.1.2 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เจาะจง คัดมาจากกลุ่มเป้าหมาย โดยมีคุณสมบัติ เพิ่มเติม ดังนี้

- 1) กลุ่มประชาชนที่มีภูมิลำเนา ในหมู่บ้านซาไก ตำบลบ้านแห่อำเภอธารโศ จังหวัดยะลา จำนวน 5 ราย
- 2) กลุ่มข้าราชการที่ปฏิบัติงาน ในพื้นที่อำเภอธารโศ จังหวัดยะลา จำนวน 5 ราย
- 3) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น ในตำบลบ้านแห่อำเภอธารโศ จังหวัดยะลา จำนวน 5 ราย

1.6.2 แนวประเด็นการสัมภาษณ์

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการกลับคืนชนเผ่าซาไกตระกูลศรีธารโศ เพื่อให้การและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเด็นสำคัญของการศึกษาออกเป็นประเด็นใหญ่ ดังนี้

- 1.6.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล
- 1.6.2.2 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านซาไก
- 1.6.2.3 การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน
- 1.6.2.4 แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไก ตระกูลศรีธารโศ
- 1.6.2.5 แนวโน้มการกลับคืนถิ่น
- 1.6.2.6 ปัญหาอุปสรรค
- 1.6.2.7 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.6.3 วิธีการเก็บข้อมูล

ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (interview) โดยผู้ศึกษาเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยผู้ศึกษาเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบตามแนวประเด็นคำถาม (interview guide) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เพื่อได้ข้อเท็จจริงและเหตุผลในการกระทำให้มากที่สุด รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 ราย และทั้งหมดเต็มใจให้ข้อมูลโดยวิธีการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลที่สำคญนั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งทำงานทางด้านส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยะลา จึงได้ไปติดตามประชาชน

ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการ อยู่ในพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญเพื่อนำไปค้นหาแนวทางกาจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก ตระกูลศรีธารโต ดังกล่าว

1.6.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการนำข้อมูลมาจัดแบ่งประเภทหมวดหมู่ (Categories) โดยยึดตรรกะ ควบคุมบริบทตามแนวความคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ลึกซึ้งและสร้างข้อสรุปที่หนักแน่น รวมทั้ง ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบการวิเคราะห์ และนำเสนอ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การจัดทำวิจัย แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก : กรณีศึกษา ซาไกตระกูลศรีธารโต คณะวิจัยได้ศึกษาจากหนังสือและตำราที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะครอบคลุมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ
- 2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลซาไกของประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ

2.1.1 ความหมายของรัฐสวัสดิการ (Meaning of welfare state) ได้มีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับความหมายของรัฐสวัสดิการไว้ดังนี้

จิ้นสเบิร์ก (Ginsburg) กล่าวว่า รัฐสวัสดิการ (Welfare State) เป็นการครอบคลุมถึงบริการสาธารณะที่รัฐจัดให้ เพื่อสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ บริการที่เอื้อผลประโยชน์โดยตรงในเรื่องการชดเชย หรือการให้บริการต่าง ๆ รัฐสวัสดิการจึงเป็นนโยบายอุดมคติ เป็นสัญลักษณ์ระบบการเมืองในยุคปัจจุบันที่ใช้แนวคิดของสวัสดิการสังคม โดยจัดระบบการช่วยเหลือบริการสวัสดิการแก่ประชาชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสังคม เกิดความยึดมั่นร่วมพลัง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน ตลอดจนเกิดความรู้สึกที่ดีในฐานะพลเมือง

เบอร์ตัน อัลเลน (Burton Allen, 1975) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (Welfare State Theory) โดยเสนอว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสถานภาพและบทบาทขององค์การประชาสังคมขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐในการให้สวัสดิการสังคมแก่ประชาชน ถ้ารัฐสามารถจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชนมาก บทบาทขององค์การประชาสังคมก็จะมีน้อยลง อย่างไรก็ตามในบางสถานการณ์ยังขึ้นกับว่ารัฐบาลมีการรวมศูนย์อำนาจอย่างไรด้วย

พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2546 โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อธิบาย รัฐสวัสดิการ (Welfare State) ไว้ว่าเป็นแนวความคิดที่ประเทศทุนนิยมนำมาใช้โดยรัฐจัดให้มีการประกันความมั่นคงให้แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางและเป็นระบบการประกันดังกล่าวเป็นการให้เปล่าหรือเกือบให้เปล่า เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การสงเคราะห์มารดาและทารก การสงเคราะห์เด็กกำพร้า คนชราและคนพิการ การสิทธิประโยชน์แก่ผู้ตกงาน และการฌาปนกิจ เป็นต้น นั่นคือการให้ความมั่นคง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (from the cradle to the grave) (ชื่อบทความของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์)

2.1.2 หลักการสำคัญของรัฐสวัสดิการ

2.1.2.1 ครอบครัวจะอยู่ดีมีสุขได้จะต้องมีรายได้เพียงพอจากการทำงาน

2.1.2.2 รัฐในระบอบประชาธิปไตย มีหน้าที่ที่จะต้องกระจายรายได้ให้เกิดความเป็นธรรมในกลุ่มต่าง ๆ

2.1.2.3 รัฐจะต้องเป็นหลักประกันสำคัญให้แก่ประชาชนยามเมื่อเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ขึ้นในชีวิต

2.1.2.4 การช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนทำได้หลายวิธี เช่น การให้เงินอุดหนุนแก่รัฐบาลท้องถิ่น จังหวัด เทศบาล การส่งเสริมองค์การสวัสดิการสังคมภาคเอกชน การลดราคาสินค้าบริโภคด้วยวิธีการต่าง ๆ

หลักการของรัฐสวัสดิการเป็นหลักที่เน้นความเป็นมนุษย์ หรือมนุษยนิยม และความเท่าเทียมในการได้รับบริการ หรือได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือ และหลักการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า ซึ่งนับเป็นการลดการทดสอบคุณสมบัติของผู้สมควรได้รับความช่วยเหลือ (Means tests) เพราะการทดสอบคุณสมบัตินั้นเป็นเรื่องที่ยุ้งยากซับซ้อน ปฏิบัติได้ยากและยังเป็นการประทุษร้ายต่อประชาชนผู้ที่ต้องการความช่วยเหลืออีกด้วย รัฐสวัสดิการทำให้สังคม

มีเอกภาพ มีความสามัคคีและมีความมั่นคง ประชาชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่าง
ทัดเทียมกัน

2.1.3 การดำเนินงานของรัฐสวัสดิการ

การดำเนินงานของรัฐสวัสดิการจะต้องทำให้เกิดสมดุลในปัจจุบันสำคัญ 3 ประการ คือ

2.1.3.1 โครงสร้างค่าจ้างเงินเดือนของประชากรกลุ่มต่าง ๆ

2.1.3.2 แรงจูงใจที่ประชาชนจะทำงาน และ

2.1.3.3 ภาระที่ประชาชนจะต้องเสียภาษีให้รัฐ โดยรัฐนำภาษีที่ประชาชนเสีย

กลับมาจัดสรรเป็นงบประมาณในโครงการสวัสดิการต่าง ๆ

ประเทศที่เป็นรัฐสวัสดิการ จึงหมายถึง ประเทศที่พยายามใช้ “อำนาจรัฐ” เพื่อควบคุม
“อำนาจตลาด” ไม่ให้สร้างความเดือดร้อนให้กับพลเมือง และเพื่อบรรเทาผลกระทบของ
อำนาจตลาด โดยอาศัยกลไกด้านการเมืองและการบริหารจัดการ เป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคง
ทางสังคมอย่างน้อยใน 3 ด้าน คือ

1) ด้านรายได้ โดยสร้างมั่นคงด้านรายได้ให้กับบุคคลหรือครอบครัว

2) สร้างหลักประกันให้ประชาชน เมื่อต้องตกอยู่ในสภาวะการณ์

ที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ เช่น การเจ็บป่วยการว่างงาน การเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่า ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการ

สังคม โดยไม่มีสถานะ ชนชั้น เป็นปัจจัยขัดขวางการเข้าถึงบริการสังคมของรัฐ

2.1.4 รูปแบบของรัฐสวัสดิการ

หากจำแนกรัฐสวัสดิการตามวิธีการจัด โดยจำกัดขอบเขตให้เป็นเพียงสวัสดิการที่จัด
โดยรัฐเท่านั้น สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย (Wilensky and Lebeaux,
1958 อ้างถึงใน สุรพล ปธานวนิช, 2547 : 80)

1. รัฐสวัสดิการแบบส่วนที่เหลือ (The residual conception of social
welfare) เป็นการจัดสวัสดิการที่รัฐจะเข้ามามีบทบาทเมื่อครอบครัว ชุมชน สังคม และ
ระบบตลาดไม่สามารถทำหน้าที่จัดสวัสดิการให้กับบุคคลได้ บทบาทของรัฐจึงเป็นไปเพียง
การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหรืออุดช่องว่างเท่านั้น

2. รัฐสวัสดิการรูปแบบสถาบันทางสังคม (The institutional conception of social welfare) ในระบบนี้รัฐจะทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการจัดสวัสดิการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

ถ้าจำแนกประเภทของรัฐสวัสดิการโดยไม่จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะรัฐเท่านั้นที่มีหน้าที่จัดสวัสดิการ แต่ให้ครอบคลุมไปถึงสวัสดิการที่จัดโดยองค์กรธุรกิจด้วย วิธีการนี้สามารถจำแนกระบบสวัสดิการ ออกเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย (Titmuss, 1974)

1. Model A. สวัสดิการแบบส่วนที่เหลือ (Model A. The residual welfare model of social policy) หรืออาจเรียกว่า “สวัสดิการสังคมแบบชั่วคราว บรรเทาปัญหา” หรือ “สวัสดิการแบบเก็บตก” (กิติพัฒน์ นนทบุรีมະດຸລ, 2544 : 12) สวัสดิการที่รัฐจะเข้ามา มีบทบาทเมื่อครอบครัวและระบบตลาดไม่สามารถทำหน้าที่จัดสวัสดิการให้แก่บุคคลได้

2. Model B. สวัสดิการบนพื้นฐานความสำเร็จของผลการปฏิบัติงาน (Model B. The industrial achievement-performance model of social policy) เป็นระบบสวัสดิการที่ขึ้นอยู่กับผลิตภาพการทำงานของบุคคลนั้น ๆ เป็นการสร้างแรงจูงใจหรือให้รางวัลที่เป็นส่วนส่งเสริมระบบเศรษฐกิจ

3. Model C. สวัสดิการแบบสถาบันทำหน้าที่กระจายซ้ำทรัพยากร (Model C. The institutional redistributive model of social policy) เป็นระบบสวัสดิการที่จัดแบบทั่วถึง (Universal) ด้วยวิธีการกระจายซ้ำทรัพยากรทางสังคม (Redistributive) โดยอาศัยกลไกด้านภาษีอากร และมุ่งเน้นสลายสภาพการเป็นสินค้าของสวัสดิการ

2.1.5 ระบบของรัฐสวัสดิการ

สิ่งที่เป็นหัวใจของนโยบายสังคม (Social Policy) เป็นเครื่องมือนำไปสู่การเป็นรัฐสวัสดิการ คือ หน้าที่ในการกระจายทรัพยากรใหม่ (Redistributive) เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้น หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการ “เฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข” ระหว่างคนในสังคมนั่นเอง

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า รัฐสวัสดิการ หมายถึง รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยรูปแบบหนึ่งที่รัฐจะเข้ามา มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลบริหารจัดการให้ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต พร้อมทั้งรัฐจะมีหลักประกันถึงความมั่นคงในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน อาทิ เรื่องการศึกษา เรื่องการบริการทางการแพทย์

เรื่องการเมืองงานทำ เป็นต้น ทั้งนี้รัฐสวัสดิการมีจุดมุ่งหมาย คือ ต้องการให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคม (Equity) กับประชาชนทุกคนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งประเทศมาเลเซียก็ได้นำหลักการนี้ไปใช้ในการดึงชาโกลตระกุลศรีธาร์โต เข้าไปอยู่และเป็นพลเมืองของประเทศตน

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.2.1 ปรัชญาแนวคิดและธรรมชาติการมีส่วนร่วม

ชินรัตน์ สมสืบ (2539) ปรัชญาแนวคิดและธรรมชาติของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนตระหนักว่าผลสำเร็จของการพัฒนาชนบท ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแข็งขัน การผูกมัดและความจริงใจที่มาจากประชาชน เป็นเงื่อนไขจำเป็นของการพัฒนาชนบท ประชาชนรู้ว่าพวกตนต้องการอะไรเพื่อการพัฒนาตนเอง ประชาชนมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในการปรับปรุงชีวิตของตนเอง

การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิและเอกสิทธิในฐานะสิทธิจะต้องได้รับการเคารพและให้เกียรติในฐานะเอกสิทธิจะต้องไม่ถูกบังคับและครอบงำ ทั้ง 2 ประการนี้ต้องเกิดจากบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด การมีส่วนร่วมเป็นการทำงานที่เป็นกลุ่ม เป็นผลรวมของข้อผูกมัดจากคนแต่ละคนบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า โครงการเป็นของพวกเขา โดยพวกเขาที่แสดงออกมาในรูปพฤติกรรมร่วม

2.2.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม (Meaning of participation) ได้มีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

Bryant and White (1982) กล่าวว่า ในช่วงปีทศวรรษ 1970 ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารมากขึ้น เพราะเชื่อว่าถ้าคนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากขึ้นก็จะมีคนสนใจ การปฏิวัติน้อยลง การพัฒนาการเมืองก็ไม่ได้มีการพัฒนาเลย ต่อมาพบว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ เป็นผลบวกต่อการพัฒนา ทำให้ประชาชนมีความสามารถในการพึ่งตนเอง ซึ่งจะเป็นตัวเร่งในการพัฒนา ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมของชาวนาข้าวไร่ ในการออกแบบโครงการ และดำเนินโครงการตลอดจน การเสียสละแรงงานและเงิน

Caayupan (1982) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา มีโอกาสและใช้โอกาส มีส่วนในการแสดงความรู้สึกบ่งบอกความต้องการและประสาน สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเพื่อวางแผนดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามสถานที่ และวิธีที่ผู้ได้รับประโยชน์คิดไว้โดยได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาน้อยที่สุด

Franklyn Lisk (1985) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในมุมมองที่กว้างว่าเป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง และโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ แนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริหาร และการประเมินผลของแผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น Franklyn Lisk เพิ่มเติมความหมายของการมีส่วนร่วม 3 ประการ คือ

1. อิทธิพลของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (allocation) และการใช้ประโยชน์ (utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต
2. เกี่ยวข้องกับความจำเป็นที่การเข้าร่วมของประชาชนในการวางแผนและดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ จะสร้างโอกาสด้านสังคม เศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และการจ้างแรงงานและเพิ่มการกินดีอยู่ดี
3. การมีส่วนร่วมที่สนองต่อสิ่งที่จะเข้าถึง ซึ่งการปรับปรุงให้คนจนได้รับประโยชน์ เพื่อการผลิตหลักบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย ฉะนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจและสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมืองนำมาซึ่งการกระจายอำนาจทางการบริหารและทรัพยากรไปสู่ระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อยืนยันว่าการตัดสินใจของประชาชนจะมีได้และได้รับการปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

โฆเซิต บันเปียมรัชฎ์ (2535) กล่าวว่า การพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้แก่เกษตรกร ไม่ใช่การขึ้นาจากรัฐให้เกษตรกร มีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการพัฒนาการแบ่งแยกภารกิจในการตัดสินใจ รัฐจึงมีหน้าที่ในการหาทางเลือกลงไปในห้องถิ่นให้เร็วทั่วถึง เพื่อให้เกษตรกรตัดสินใจในเรื่องที่ยากขึ้นเรื่อย ๆ ได้ และในที่สุดเขาจะพึ่งตนเองได้

ถนอม ม่วงกลม (2543 : 21 อ้างถึงใน ศรีธัญญา ดีพูน, 2546 : 5) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าปัญหาสาเหตุของปัญหาความต้องการของประชาชน ร่วมตัดสินใจการเลือกทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานพัฒนาและร่วมการประเมินผลด้วย

พัฒน์ บุญยรัตน์พันธ์ กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขั้นตอนโดยตลอด ตั้งแต่ขั้นการร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงินหรือทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527 : อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ, 2539) ได้ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสมกับทั้งกระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือ ร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

วิฑูรย์ ปัญญากุล (2534) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ประชาชนผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา มีสิทธิในการกำหนดทิศทางการพัฒนาได้

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2534) กล่าวว่า ความแตกต่างระหว่างการร่วมมือ และการมีส่วนร่วม ระบุการมีส่วนร่วมจะต้องคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของ คนอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นถือเป็นการให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ในความหมายที่กว้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในกิจกรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ประโยชน์และการประเมินผล

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อ การดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของ สังคม ตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน พัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตของตนด้วยตนเอง และในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในช่วงต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. ร่วมในการค้นหาปัญหาสาเหตุปัญหาและตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา
2. ร่วมปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนา
3. ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการพัฒนา
4. ร่วมประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา

ในอีกทัศนะหนึ่ง การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการซึ่งผู้ได้รับประโยชน์จาก การพัฒนาได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสนั้นเพื่อแบ่งปันในสิ่งที่เขามี แสดงในสิ่งที่เขารู้สึก บ่งบอกในสิ่งที่เขาต้องการ และผนึกสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เพื่อกำหนดการดำเนินการให้ถึงซึ่ง อะไร ที่ไหน และอย่างไร เขาทั้งหลายคิดว่าพวกเขาจะได้อยู่ในฐานะที่ได้รับการช่วยเหลือ จากหน่วยงานการพัฒนาต่าง ๆ น้อยที่สุด การมีส่วนร่วม อาจหมายถึง วิธีการที่จะไปสู่ จุดหมายหรือเปรียบเสมือนจุดมุ่งหมายในตัวของมันเอง

2.2.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ในประเทศกำลังพัฒนา การกระจายอำนาจมักไม่ได้รับการตอบรับจากผู้ที่กุมอำนาจ ในส่วนกลาง และมักมีคนพูดว่า การรวมอำนาจนำมาซึ่งภาวะสมบูรณาธิปไตยและจะทำลาย การมีส่วนร่วมก็จะนำมาซึ่งภาวะอนาธิปไตยโดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นประเทศ ที่ต้องการเป็นปีกแผ่นของชาติ จะกระจายอำนาจได้ยาก การกระจายอำนาจต้องเกิดจาก ประชาชนที่มีความรับผิดชอบและความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรัฐบาลมอบให้ ประชาชนการมอบความรับผิดชอบให้แก่ประชาชนปกครองตนเองจึงเป็นวิถีทางที่แน่นอน ที่สุด ที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรับผิดชอบได้ ประชาชนจะได้มีข้อมูลมัดในสิ่งที่ทุกคนทำ และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ฉะนั้นในแต่ละประเทศจึงต้องแสวงหาจุดสมดุลเชิงพลวัต ระหว่างการกระจายอำนาจและการรวมอำนาจ และมีข้อสรุปสุดท้ายว่า การพัฒนาเป็น

กระบวนการที่ซับซ้อนเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกด้าน ทั้งจากด้านบน ด้านล่าง และด้านข้าง จึงต้องให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

Ramos และ Fletcher กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. เป็นเครื่องชี้ว่า การตัดสินใจของรัฐบาลมาจากความต้องการของประชาชน
2. เพิ่มความรับผิดชอบ และเพิ่มความสามารถในการตรวจสอบได้ของรัฐที่มีต่อประชาชน
3. ช่วยในการสร้างแผนต่างๆที่ดีกว่าเดิม
4. สร้างการสนับสนุนให้แก่หน่วยวางแผน

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีความสำคัญในการ 1) เป็นเครื่องชี้ว่า การตัดสินใจของรัฐบาลมาจากความต้องการของประชาชน 2) เพิ่มความรับผิดชอบ เพิ่มความสามารถในการตรวจสอบ 3) ช่วยสร้างแผนต่าง ๆ ที่ดีกว่าเดิม 4) เพิ่มความสำเร็จในการปฏิบัติงาน 5) การสร้างสนับสนุนให้แก่หน่วยวางแผน

2.2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

ธวัช เบญจาทิกุล (2529 : อ้างถึงใน ธงชัย จันทรรุ่งเรือง, 2541) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านสังคม
2. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม
3. ด้านจิตวิทยาสังคม
4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
5. ปัจจัยด้านการเมือง

สุจิน ดาหวีระกุล (2527 : อ้างถึงใน ธงชัย จันทรรุ่งเรือง, 2541) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคมด้านหมู่บ้าน การรู้สึกรู้สีกว่าตนเองมีความสำคัญต่อหมู่บ้านและการมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ และการเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน
ไม่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความต้องการมีเกียรติและการได้รับการชักชวน
จากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ และพัฒนากรอำเภอ มีผลต่อ
การมีส่วนร่วมของประชาชน

2.2.5 ประเภทของการมีส่วนร่วม

Bryant and White (1982) แบ่งกรณีการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในแนวระดับ (horizontal forms of participation) เป็น
การมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมที่กำหนดโดยเข้าร่วมกันเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือพฤติกรรม
ทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง กิจกรรมกลุ่มผลประโยชน์ การแนะนำ
ชักชวน การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการ
ตัดสินใจนโยบายต่าง ๆ ซึ่งมีมากในช่วงทศวรรษ 1950-1960

2. การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (Vertical forms of participation) เกิดใน
ช่วงต่อจากแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมในแนวตั้งเป็นการที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่าง ๆ
กับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ เพื่อได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน (mutually beneficial) เช่น
โครงการช่วยของนาย-บ่าว และกลไกทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีมากในช่วงทศวรรษ 1970

การมีส่วนร่วมทั้ง 2 แบบข้างต้น ประชาชนไม่ค่อยให้ความสนใจกับ
การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล แต่จะสนใจที่จะสร้างความสัมพันธ์เป็นการเฉพาะและการได้รับ
ผลประโยชน์ต่าง ๆ จากรัฐบาล ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของกระบวนการทางการเมือง

3. การมีส่วนร่วมในการบริหาร (participation in administrative process)
เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งแบบแนวนอน และแนวตั้ง อาจจะเป็นแบบของกิจกรรมที่กลุ่ม
ผลประโยชน์กำหนดการตัดสินใจในการบริหาร หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างนาย-บ่าว อย่างไร
อย่างหนึ่งแต่มีการเข้าไปมากกว่า 2 แบบข้างต้น เช่น การตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีใหม่
การวางแผนทำกิจกรรมชุมชนหลังคาบ้านร่วมกัน การวางแผนตลาดและการเข้าร่วมการฝึกอบรม
 เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2537) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในแนวระดับ เป็นการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม กำหนดโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง การที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่าง ๆ กับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่เพื่อได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน
3. การมีส่วนร่วมในการบริหาร เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง อาจเป็นแบบของกิจกรรมที่กลุ่มผลประโยชน์กำหนดการตัดสินใจในการบริหาร แต่มีการเข้าไปร่วมมากกว่า 2 แบบข้างต้น

2.2.6 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

บัญญัติ แก้วส่อง (2531) ได้อธิบายถึงวิธีการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางตรง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของการร่วมปฏิบัติงาน รับผิดชอบเพราะเป็นหน้าที่โดยตรง
2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม คือ เป็นลักษณะกรรมการหรือผู้แทน ซึ่งไม่ว่าจะร่วมทางตรงหรือร่วมทางอ้อมจะมีภาระหน้าที่เหมือนกัน คือ ร่วมเสนอความคิดเห็นร่วมในการตัดสินใจ

กรรณิกา ชมดี (2524 : อ้างถึงใน ธงชัย จันทรรุ่งเรือง, 2541) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมการประชุม (Attendance at Meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interview)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)

7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่ม (Entrepreneur)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง (Employee)
10. การมีส่วนออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

2.2.7 มิติและบริบทของการมีส่วนร่วม

Ramos และ Fletcher (1982 : อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ, 2539) กล่าวว่า มิติและบริบทของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

2.2.7.1 มิติของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น

- 1) ชนิดของการมีส่วนร่วม เช่น การตัดสินใจ การดำเนินการ การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล
- 2) วิธีทางการมีส่วนร่วม เช่น ความสมัครใจ การบังคับ ระยะเวลา ขนาด และระดับการให้ได้รับอำนาจ
- 3) บุคคลที่มีส่วนร่วม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้อาศัย ข้าราชการ หรือนักการเมือง นักวิชาการ ชาวต่างประเทศ

2.2.7.2 บริบทของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น

- 1) ลักษณะโครงการ เช่น ความต้องการทรัพยากรด้านเทคโนโลยีที่ซับซ้อน
- 2) สิ่งแวดล้อมของโครงการ เช่น ปัจจัยด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม

2.2.8 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

เจมส์ คัดดี้ ปิ่นทอง ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. ร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา
3. ร่วมในการเลือกวิธีการและวางแผนในการแก้ปัญหา
4. ร่วมในการดำเนินงานตามแผน
5. ร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จ

2.2.9 ระดับและการเข้าถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน (Degree Entry Popular Participation)

2.2.9.1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สัมพันธ์ เตชะอริก (2540) กล่าวว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. ร่วมคิด
2. ร่วมทำ
3. ร่วมตัดสินใจ
4. ร่วมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น

เมื่อรู้ว่าโครงการในการพัฒนาชนบทมีลักษณะอย่างไร ก็ต้องรู้ว่าจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างไร โดยดูจากระดับและจุดการเข้ามีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น 5 ระดับ จากการไม่มีส่วนร่วมเลยจนถึงการมีส่วนร่วมในอุดมคติ พิสัยการมีส่วนร่วมเป็นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. การไม่มีส่วนร่วมอย่างสิ้นเชิง (No Participation at ALL)
2. การมีส่วนร่วมเพียงในนาม (Nominal Participation)
3. การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย (Minimal Participation)
4. การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม (Optimal Participation)
5. การมีส่วนร่วมมาก (Maxiamal Participation)
6. การมีส่วนร่วมในอุดมคติ (Ideal Participation)

2.2.9.2 การเข้าถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

การเข้าถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน มีหลายวิธีที่แตกต่างกันออกไปมีดังนี้

1) วิธีการพัฒนาชุมชน วิธีการนี้มีสมมติฐานว่า ขณะมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในชุมชน ผลประโยชน์ทำให้ปรองดองกัน เดิมทีเดี่ยวแบบจำลองการพัฒนาเป็นวิธีการเข้าถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวเร่งการมีส่วนร่วมของประชาชน แก่นสำคัญของการพัฒนา คือ การช่วยให้ประชาชนช่วยตัวเองได้ เพื่อจะปรับปรุงสภาพทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุและจุดมุ่งหมายสุดท้าย คือ การพ้นจากความทุกข์ของชุมชนข้อเสนอในการเพิ่มการมีส่วนร่วม 4 ประการ ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมไม่ควรเป็นโครงการแยกส่วนแต่เป็นกระบวนการและควรผสมผสานกับกิจกรรมอื่น

(2) การมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีพื้นฐานบนองค์การในท้องถิ่น

(3) การกระจายสิ่งต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน

(4) การเชื่อมต่อบริหารระดับต่าง ๆ มีความจำเป็น ไม่ควรทำการพัฒนาโดยใช้ความพยายามอย่างเอกเทศ

2) วิธีการพัฒนาทรัพยากร วิธีการนี้มีสมมติฐานเพิ่มเติมว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่ไม่แสดงออกมา เพราะประชาชนรู้ว่าไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ ฉะนั้นมีความจำเป็นที่จะกำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้เทคโนโลยีท้องถิ่นหรือจากภายในประชาชน ควรได้รับโอกาสในสถานการณ์ต่าง ๆ มากกว่าเดิม เป้าหมายเบื้องต้นของวิธีการนี้ เพื่อการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองระหว่างหมู่ประชาชนเขาเป็นผู้มีความช่วยเหลือที่ให้ประสิทธิภาพในความผาสุกของคนทั่วไป

3) วิธีสร้างมโนธรรม เป็นวิธีที่เปลี่ยนแปลงถึงรากโคน โดยมีสมมติฐานว่า ผู้เอาประโยชน์และผู้ถูกเอาประโยชน์จะถูกพบในพื้นที่ชนบทเป็นประจำ บางครั้งพวกเขาอยู่ตรงข้ามกัน วิธีด้านมโนธรรมมีสมมติฐานอีกระหว่างคน 2 กลุ่ม จะเกิดความขัดแย้งกันด้านผลประโยชน์ เพราะฉะนั้นการเผชิญหน้าจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อลดข้อจำกัดในการพัฒนา ความขัดแย้งในผลประโยชน์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และจบลงด้วยการเผชิญหน้ากันผลที่ตามมา คือ โครงสร้างที่ถูกจำกัดความเปลี่ยนแปลง และประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น

4) การร่วมมือกัน การลงทุนดำเนินงาน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความหมายที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชน ต้องเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายในทุก ๆ ขั้นตอนของโครงการแต่ในความหมายนี้ก็พอจะเห็นถึงข้อระบุที่ทาง

ฝ่ายราชการจะต้องปฏิบัติในบางประการ เช่น ทำให้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง เพื่อที่จะให้ชาวชนบทตัดสินใจในเรื่องราวของท้องถิ่น และชักนำให้มีการประสานงานในระดับท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นให้มีการจัดรูปแบบ หรือองค์กรที่จะกำหนดแผนในระดับท้องถิ่นเพื่อประชาชนจะได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

2.2.10 ยุทธศาสตร์การระดมการมีส่วนร่วม

ยุทธศาสตร์เป็นแผนการดำเนินการทั่ว ๆ ไป ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ ครอบคลุมถึงการเลือกเป้าหมายและกำหนดนโยบายเพื่อไปสู่ความสำเร็จโดยปกติ ยุทธศาสตร์จะถูกจำกัดโดยการเข้าถึง ยุทธศาสตร์ในการระดมการมีส่วนร่วมตามแนวทางการเข้าถึง มีดังนี้

1. วิธีการพัฒนาชุมชน ใช้การผสมผสานอย่างกลมกลืนกันของปัจจัยนำเข้า เพื่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วมถูกกำหนดให้ส่งผลอย่างกลมกลืนในชุมชน
2. วิธีการพัฒนาทรัพยากร จะเน้นการรับรู้การเปลี่ยนแปลงของผู้รับบริการ การวางแผนกิจกรรมและความพยายามต่าง ๆ ก็จะมีมุ่งสู่การเปลี่ยนความคิด
3. วิธีการสร้างมโนธรรม จะเน้นการพิจารณาความขัดแย้งและผลที่เกิดจากการเผชิญหน้าระหว่างการต่อสู้ด้านผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก

นอกจากนั้นยุทธศาสตร์ที่จะระดมการมีส่วนร่วมและเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม ซึ่งเสนอโดย Bryant and White มีดังนี้

1. การกำหนดโครงการที่ง่ายและสามารถทำให้สำเร็จได้
 - 1) การให้ผลประโยชน์โดยตรง ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อผลประโยชน์จะตกแก่ตนโดยตรง
 - 2) โครงการขนาดเล็ก โครงการที่มีผู้ร่วมงานไม่มากนักมักจะประสบผลสำเร็จมากกว่า
 - 3) ภาระงานง่าย องค์การไม่ซับซ้อนและมีหน้าที่เดียว และไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะที่มีความละเอียดลออจะมีความสำเร็จมากขึ้น ลักษณะโครงการที่ควรทำเพื่อคนจน ควรมีลักษณะดังนี้
 - (1) มีขนาดเล็ก

(2) เน้นการบริหารมากกว่าการลงทุน

(3) มีการกระจายไปสู่ส่วนต่าง ๆ สูง

(4) ช่วยตัวเอง ชุมชน เมื่อได้ทำอะไรลงไปทำอะไรเองก็จะมีเหตุผลมากขึ้นโครงการที่ชุมชนทำเองเขาต้องมีการลงทุนในงานและเขาจะได้มีทักษะ และในที่สุดประชาชนจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ วิธีการช่วยตัวเองช่วยเพิ่มทรัพยากรต่าง ๆ และประชาชนได้รับสินค้าและบริการที่เขาต้องการ ยิ่งไปกว่านั้นพวกเขาก็จะมีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง

2. การใช้องค์การยุทธศาสตร์นี้ เป็นการเน้นความสำคัญขององค์การที่จะระดมประชาชนและการกำหนดการมีส่วนร่วม

1) องค์การดั้งเดิม การให้กลุ่มดั้งเดิมในชุมชนดำเนินโครงการเอง หรือจัดเป็นกลุ่มใหม่เป็นทรัพยากรที่สำคัญในความสำเร็จของโครงการ เพราะความเป็นกลุ่มและความเชื่อถือความจริงใจต่อกันแต่การสร้างกลุ่มแบบทางการโดยไม่ใช้กลุ่มที่มีรากฐานจากกลุ่มที่ไม่เป็นทางการก็ยังมีอยู่

2) การสร้างองค์การใหม่ ไม่ว่าจะเกิดจากกลุ่มดั้งเดิมหรือไม่ก็ตาม องค์การเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยให้การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ

3) การใช้กลุ่มเล็ก ๆ นักวิเคราะห์หลายท่านเน้นคุณค่าของการใช้กลุ่มเล็ก ๆ เป็นวิถีทางเพื่อระดมฆาณาชาวไร่และชาวนบพ นักวิชาการชี้ว่ากลุ่มเล็ก ๆ จะกระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพกลุ่มเล็ก ๆ กระตุ้นการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมอย่างอิสระบรรยากาศของกลุ่มเช่นนี้ทำให้คนกล้าแสดงออกแต่ต้องมีความเปิดเผยไว้นื้อเชื่อใจกัน

3. การเปลี่ยนแปลงสมรรถภาพของประชาชน

1) ยุทธศาสตร์นี้จะทำให้ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมการพัฒนา วิธีการนี้จะยกระดับความเป็นไปได้ในการศึกษา หรือการฝึกอบรมให้ประชาชนหยั่งรู้ และมีสมรรถภาพใหม่ ๆ

2) การสร้างมโนธรรม จากแนวคิดของ Paulo Freire ได้พัฒนาเทคนิคการให้การศึกษา เพื่อให้คนเหล่านี้เกิดจินตนาการและเกิดความตระหนักเมื่อตนเองเป็นกลุ่มเล็ก ๆ วิธีการสอนเกษตรกรให้อ่านออกเขาเรียกว่า การสร้างมโนธรรม การกระตุ้นให้พวกเขาคิดเกี่ยวกับงานพวกเขา พวกเขาจะเริ่มเห็นว่าแรงงานของตนสร้างอะไรขึ้นมาทำไมจึงทำ และอะไรที่เขาต้องการทำมากกว่า ตามความคิดของ Freire

3) การฝึกอบรม มุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ส่วนใหญ่การฝึกอบรมใช้ทฤษฎีของ Freire เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน

ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรรายย่อยในประเทศต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เน้นแนวทางแผนงานพัฒนาเกษตรกรรายย่อย 4 ประการ คือ

1. กลุ่มขนาดเล็กที่มีลักษณะประชากรคล้ายกัน

2. กิจกรรมต่าง ๆ ต้องมุ่งที่การสร้างรายได้
3. มุ่งส่งเสริมให้เกิดกลุ่ม
4. มีสถาบันสินเชื่อที่แน่นอน

อำนาจ อนันตชัย (2526) กล่าวว่า ความสำเร็จของการพัฒนาแบบระดมความร่วมมือขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ

1. การเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจของประชาชนตั้งแต่เริ่ม มีปัญหาสาเหตุของปัญหาการแก้ไขปัญหาด้านการคิดว่าจะทำโครงการอะไรที่เป็นประโยชน์
2. การผสมผสานแผนงาน และโครงการของส่วนราชการด้วยการพัฒนาความรู้ทักษะ ความสามารถด้านประชาชนและคุณภาพของเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ปัญหาเดือดร้อน สนองผลประโยชน์ได้ถูกต้องตามเวลาและสถานที่การสร้างองค์กรท้องถิ่น
3. กลไกการประสานงาน งบประมาณ ปัจจัยดำเนินงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ตามความต้องการอันจำเป็นของประชาชน

2.2.11 การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งการมีส่วนร่วม

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2522) การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนมีดังนี้

2.2.11.1 การสร้างความศรัทธา หรือความเชื่อถือสำหรับคนในท้องถิ่น การไปช่วยงานของชาวบ้าน การให้คำแนะนำเรื่องการประกอบอาชีพ การรู้จักคุ้นเคยกับประเพณีและนิสัย การเรียนรู้สภาพท้องถิ่น

2.2.11.2 การก่อตั้งกลุ่มในชุมชน การตั้งกลุ่มเพื่อให้ประชาชนชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นต้องมีเป้าหมายดังนี้

- 1) ตั้งขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มโดยเฉพาะประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจเพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจ และมีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วม
- 2) ต้องให้มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
- 3) จัดให้มีกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกันอยู่เสมอ
- 4) มีการเพิ่มจำนวนสมาชิกในท้องถิ่นให้มากขึ้น

5) ให้มีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับสถาบันอื่น ๆ ในระดับสูงกว่า เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนมากขึ้น

2.2.11.3 การจัดระบบให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างองค์กรในรูปแบบที่จะทำให้ กลุ่มทำงานอย่างได้ผล มีการเชื่อมโยงเป้าหมายของกลุ่มให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสมาชิก มีมาตรการในการเลือกผู้นำที่มีความสามารถ การปรับปรุงบรรยากาศในกลุ่ม การกำหนดแบบแผนในการปฏิบัติงานตามความจำเป็น มีการประชุมปรึกษาหารือกัน

2.2.11.4 การให้การศึกษาแก่สมาชิกของกลุ่มเป็นระยะ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกันและมีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลดีสำหรับการประกอบอาชีพของสมาชิกและชุมชนโดยรวม

2.2.11.5 การดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มต้องได้รับความเห็นชอบของสมาชิกส่วนใหญ่ เพื่อให้โครงการเหล่านี้แก้ปัญหาและสนองความต้องการของกลุ่มได้ สมาชิกทุกฝ่ายจะมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจให้มากที่สุด และมอบหมายงานให้สมาชิกทำอย่างทั่วถึง โดยหมุนเวียนการทำงานตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน

จะเห็นได้ว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จะช่วยให้เขาเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ฝึกฝนการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักพิจารณาข้อดีข้อเสียของโครงการหรือมีวิธีการต่างๆ รู้จักตัดสินใจและดำเนินงานพัฒนาความต้องการของตนเองและชุมชน รวมทั้งมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรที่มีพลังและอำนาจในการต่อรอง ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

2.3.1 ความหมายของการจัดการ

สมคิด บางโม (2538 : 29) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการไว้ว่า การจัดการคือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์กรและภายนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

Peter Drucker (อ้างถึงใน สมคิด บางโม, 2538 : 28) ได้ให้ความหมายของการจัดการว่า การจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

ธงชัย สันติวงษ์ (2535 : 1) ได้ให้ความหมายของการจัดการว่า คือ ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

โดยสรุป การจัดการ หมายถึง การทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของงานได้

2.3.2 องค์ประกอบของการจัดการ

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2540 : 1-7) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการ 5 ประการ ไว้ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 Mechanism ได้แก่ ด้านการจัดองค์การ ซึ่งหมายถึง การกำหนดรูปแบบและภารกิจขององค์การ การแบ่งส่วนงานขององค์การ การกำหนดกิจกรรมของแต่ละส่วนงาน การกำหนดตำแหน่งงาน (Position) พร้อมหน้าที่ ความรับผิดชอบและอำนาจ (Authority) ของแต่ละตำแหน่ง แต่ละส่วน แต่ละระดับ (Level) และขององค์การเป็นส่วนรวม การกำหนดโครงสร้างและความสัมพันธ์ของงานของส่วนต่าง ๆ ของแต่ละองค์การ และสร้างระบบการควบคุมให้ทุกส่วนขององค์การได้เป็นไปอย่างสืบเนื่องและมีเอกภาพ (Unity)

2.3.2.2 Money ได้แก่ ด้านการเงิน ที่จะต้องจัดหาเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในจำนวนและกำหนดเวลาที่ถูกต้องสอดคล้องกัน ดังนั้น การพิจารณาเรื่องแหล่งเงินการจัดสรรเงินเพื่อค่าใช้จ่ายในกิจกรรมและรายการต่าง ๆ ได้สัดส่วนที่จะให้ผลตอบแทนที่ดีที่สุดและการควบคุมการใช้จ่ายเงินให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์โดยไม่รั่วไหลสูญเสีย หรือฟุ่มเฟือยไปโดยไม่จำเป็น แต่ในขณะเดียวกันก็เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้การทำงานได้ดำเนินไปอย่างราบรื่น จนสามารถบรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี การเงินจึงเป็นส่วนสำคัญที่นักจัดการจะต้องดูแล นอกจากนี้ การรายงานฐานะทางการเงินเพื่อแสดงผลการปฏิบัติงาน และเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงในระยะต่อไปก็เป็นกิจกรรมสำคัญของการจัดการด้วย

2.3.2.3 Manpower ได้แก่ ด้านบุคลากร ซึ่งการจัดการที่ดีจำเป็นต้องได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างอื่นมาบรรจุให้กับตำแหน่งและหน้าที่การทำงานที่กำหนดไว้และจะต้องให้มีจำนวนพอเพียงไม่มากเกินไปหรือน้อยไป การจัดการด้านบุคลากรยังครอบคลุมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการให้ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่สมดุลกับภาวะการณ์ปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ความจำเป็นที่จะต้องดูแลความเรียบร้อย

และในการปฏิบัติงานและการเพิ่มพูนความรู้ และสมรรถภาพในการปฏิบัติงานให้แก่บุคคลภายในหน่วยเป็นระยะ ๆ ด้วย

2.3.2.4 Material & Buildings ได้แก่ การจัดหาและมีไว้ใช้ซึ่งเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ปฏิบัติงาน สถานที่บริการที่เหมาะสม ทันสมัยพอเพียง และมีประสิทธิภาพที่จะสามารถช่วยให้การดำเนินงานตามหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ๆ ได้เป็นไปอย่างได้ผลหรือสมประโยชน์ที่สุด ทั้งนี้ การจัดการด้านนี้ก็ยังคงหมายความรวมถึง การเสาะแสวงหา การคิดค้นการออกแบบการควบคุมการใช้งานการบำรุงรักษาและเปลี่ยนชิ้นส่วนหรือส่วนประกอบการซ่อมแซม สิ่งที่เกิดพร่องชำรุดเสียหาย หรือที่มีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำกว่าระดับที่ต้องการ และการถอดถอนจากประจำการหรือรื้อถอน เพื่อจัดหาหรือจัดทำสิ่งทดแทนภายในกำหนดเวลาที่เหมาะสมควรได้

2.3.2.5 Methodology and Information ได้แก่ องค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารอันมีค่าที่นักจัดรายการจะต้องนำมาใช้ในการวางแผน การเลือกใช้กลยุทธ์ (Strategy) และกิจกรรม (Activity) ที่ควรจะดำเนินการ การจัดหน่วยงาน และการจัดระบบงาน การติดต่อ สื่อสาร การอำนวยความสะดวก การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การติดตามและควบคุมงาน การประสานงาน การทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นหรือกับภาคเอกชน ชุมชนประชาชนและอาสาสมัครกลุ่มและรูปแบบต่าง ๆ ให้ถูกต้องเหมาะสมมีประสิทธิภาพและเหมาะสมได้ผล และประเมินผลการปฏิบัติงานและผลงานการแก้ไขปรับปรุงและวิธีทำงานเพื่อให้งานของหน่วยได้เข้าเป้า และเป็นสิ่งที่พึงพอใจแก่สังคมประชาชนโดยทั่วไปในสังคม

ปัจจัยการจัดการด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องอาศัยแนวคิดและหลักการที่ได้มีการคิดค้นกันอย่างสืบเนื่อง หน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของทางราชการหรือภาคเอกชนที่จะเข้าไปดูแลซาไกตระกูลศรีธารโต ก็จำเป็นที่จะต้องมีการวางระบบและกำหนดเป็นระเบียบและมีความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์หรือเหตุการณ์

2.3.3 กระบวนการจัดการ

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2540 : 5-7) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการจัดการ 5 ประการ ไว้ดังต่อไปนี้

2.3.3.1 การวางแผน (Planing) คือ การเตรียมแนวคิดเบื้องต้นสำหรับเป็นแบบในการทำงานก่อนอื่นใดหรือก่อนการลงมือทำงาน นักบริหารจะต้องคิดล่วงหน้าว่า หน่วยงานของตนหรือตนเองจะอย่างไร จึงจะได้ผลตามแนวคิด นโยบายและคำสั่ง

ที่หน่วยเหนือมอบมาให้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปนามธรรม หรือสิ่งที่จับต้องไม่ได้ นักจัดการ และนักบริหารชั้นสูง มีภาวะที่จะต้องกำหนดกิจกรรมที่จะต้องจัดทำที่ปฏิบัติได้ผลแล้ว จะสมกับเจตนารมณ์ของหน่วยเหนือที่สั่งการมาได้ เมื่อกำหนดกิจกรรมแล้วก็ต้องคิดหา กลวิธีที่แยบยลและเหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย นอกจากนี้ยังต้องนึกถึงว่าจะต้องทำ ที่ไหน ขนาดใด ใครหรือหน่วยงานใดได้สังกัดที่จะรับไปทำเมื่อไร และจะต้องให้ทรัพยากร สนับสนุนเท่าใด เขาจึงจะสามารถปฏิบัติงานได้ และได้ผลตามที่ต้องการ นักจัดการหรือ นักบริหารชั้นสูง มีหน้าที่หลักในด้านการสนับสนุนหน่วยงานระดับปฏิบัติดังนั้นจะต้องมีแผน ที่จัดเตรียมทรัพยากรที่จะส่งไปให้กับหน่วยปฏิบัติอย่างใดจึงจะดีที่สุด

2.3.3.2 การจัดองค์การ และเตรียมแผนปฏิบัติการ (Organizing and Preparing Operations Plan) ได้แก่ การเตรียมกำลังพลหรือพลังกำลังไว้ให้พร้อมที่จะ เข้าปฏิบัติงานได้ทันที่กับเวลาที่กะว่าจะเริ่มปฏิบัติในการนี้หากเป็นนักจัดการหรือ นักบริหารในระดับสูง การเตรียมการนี้ก็จะเป็นเรื่องการจัดตามแผนสนับสนุนทรัพยากร ให้แก่หน่วยปฏิบัติให้พอเพียง

2.3.3.3 การอำนวยการและการให้คำแนะนำ (Directing and Supervising) ได้แก่ การเอาแผนงาน หรือระเบียบการปฏิบัติงาน และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาให้แก่ผู้ที่จะ ร่วมปฏิบัติงาน การออกคำสั่ง การชี้ทาง และการอธิบาย ให้แก่ทุกคนที่จะต้องรับผิดชอบ อย่างชัดเจน เพื่อให้เขาสามารถทำให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์และแผนที่กำหนดไว้และ เมื่อผู้ปฏิบัติงานแยกย้ายกันไปปฏิบัติงานแล้ว นักจัดการหรือนักบริหารงานที่ทำหน้าที่ บังคับบัญชา ก็มีหน้าที่ในการกำกับ ตรวจสอบ และติดตามการปฏิบัติงานของเขาเป็นระยะ ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าเขาเหล่านั้นปฏิบัติงานได้ตามแผน หากมีข้อขัดแย้งหรือปัญหาประการใด ผู้ที่ทำหน้าที่บังคับบัญชาก็มีหน้าที่ในการที่จะช่วยแนะนำ หรือช่วยเหลือตามแต่สมควร หรือการให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เมื่อผู้ปฏิบัติงานเกิดความท้อถอย เมื่อเผชิญกับความ ยุ่งยาก นักจัดการและนักบริหารในการปฏิบัติงานในด้านอำนวยการนั้น ต้องมีหน้าที่ในการ ที่จะให้มีการสื่อข้อความให้แก่ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบ ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานภายในหน่วย ได้มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

2.3.3.4 การประสานงาน (Coordination) ได้แก่ การประสานงาน การแสวงหา ความร่วมมือและการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น และกับเอกชน นักจัดการหรือนักบริหาร มีหน้าที่ในลำดับต่อไป คือ การติดต่อกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน หรือจะเป็น

ชุมชนหรือประชาชนทั่วไปที่มีวงจรกิจวข้องด้วย เพื่อที่จะได้ให้หน่วยงานของตนสามารถทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยอื่น หรือเชื่อมโยงกับสังคมชุมชน หรือประชาชนผู้เป็นเป้าหมายของงาน ได้อย่างกว้างขวางมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามที่ได้มีเจตนารมณ์อันแท้จริงกำหนดไว้ งานบางอย่างหน่วยงานของตนจะสามารถทำได้ดีขึ้น หากได้มีโอกาสเข้าใจหรือร่วมมือ ผนึกกำลังกันหรือทำงานเชื่อมโยงกันเป็นขั้นตอน

2.3.3.5 การประเมินผล (Evaluation) ได้แก่ การรายงาน การประเมินผล และการแก้ไข ปรับปรุงงาน นักจัดการหรือนักบริหาร จะสามารถปฏิบัติงานของตนได้ดีขึ้น และสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวให้ดีขึ้น หรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานของตนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นที่พอใจแก่ผู้เป็นเป้าหมายมากขึ้น ดังนั้น การหาแนวทางในการให้ชาโกลตระกุลศรีธารโตกลับคืนถิ่นเดิม นักจัดการ หรือนักบริหารที่จะต้องทำอันหนึ่ง ก็คือการจัดให้มีระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยเป็นระยะ ๆ ซึ่งรายงานนั้นจะสามารถแสดงข้อเท็จจริงที่จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงาน ในการที่จะแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระยะต่อไป ให้เข้าเป้าหมายมากขึ้น เป็นที่พอใจแก่ผู้ที่เป็นเป้าหมายมากขึ้น และเป็นการช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานได้ง่ายขึ้น

การบริหารจัดการวัฒนธรรม คือ กระบวนการศึกษาศึกษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ ทำนุบำรุงรักษา สืบทอด และส่งเสริมพัฒนาประเทศ โดยใช้รากเหง้าดั้งเดิมเป็นรากฐาน แกนการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ซึ่งประกอบด้วยอนุภาค 5 สาขา คือ (นิคม มุสิกคามะ, 2540 : 370)

1. การดำรงชีวิตที่เป็นไทย เช่น การประกอบอาชีพตามศักยภาพของคน เครื่องมือ เพื่อหาอาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย
2. ด้านภาษาละการสื่อสาร เพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคม โดยการพัฒนาการศึกษา ภาษาประจำถิ่น ประจำชาติ ให้ประชาชนสามารถ อ่าน พูด เขียน เป็นรากฐานในการศึกษาต่อตลอดชีพ
3. ด้านศาสนา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้ยึดศาสนธรรม เป็นหลักในการดำรงชีพ การส่งเสริมสนับสนุนสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว วัดและโรงเรียน

รวมทั้งส่งเสริมระเบียบวินัย และค่านิยม ฯลฯ เพื่อลดรูปแบบของตะวันตกที่เป็นการพัฒนาทางวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้

4. ศิลปะประจำถิ่น ประจำชาติ เพื่อยกสุนทรียศาสตร์ของคน เช่นการสร้างอาคาร ภาพลักษณ์ของเมือง กาสนุกสนานรื่นเริง และสุขภาพพลานามัยทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญา

5. ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้คนสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมโลกได้อย่างสง่างาม และไม่ตกเป็นทาสการผลิตเพื่อกำไรที่คนส่วนน้อยได้ผลประโยชน์

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลชาโกลของประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย

สหพันธรัฐมาเลเซีย ได้นำหลักการรัฐสวัสดิการในการดูแลชาโกล ในรูปแบบของนิคมคนพื้นเมือง (นิคมอัสรี) โดยมีหน่วยงานนิคมของมาเลเซียเข้าไปดูแลโดยตรง ซึ่งสวัสดิการที่มาเลเซียจัดไว้ให้ชาโกล มีดังนี้ (แก้วประพันธ์ อาจิรัชย์, สำเนาเอกสาร)

1. ด้านที่อยู่อาศัย มีการจัดที่อยู่อาศัยเป็นสัดส่วน มีด้วยกันหลายจุดไม่ปะปนกับพลเมืองของมาเลเซีย ซึ่งจัดที่อยู่ในรัฐเคดาห์ อำเภอบาลิง มีด้วยกันจำนวน 2 หมู่บ้าน คือ

- 1) บ้านกำปงรารังมีชาโกล ตระกูลศรีธารโต ไปอาศัยจำนวน 50 ครอบครัว
- 2) บ้านดินดำ มีชาโกลตระกูลศรีธารโต ไปอาศัยจำนวน 30 ครอบครัว

2. ด้านสาธารณสุข มีเจ้าหน้าที่ไปตรวจสุขภาพที่บ้านสม่ำเสมอ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็ทำการรักษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

3. ด้านการศึกษา ให้การสนับสนุนด้านการเรียน มีการเปิดโรงเรียนอนุบาลในหมู่บ้าน โดยชาโกลที่ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน จะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินรางวัล

4. ด้านอาชีพ มีการหาอาชีพให้กับชาโกล เพื่อเป็นการสร้างรายได้ เช่น การกรีดยางพารา การเก็บยางพารา การตัดหวาย หาเต่าจับสัตว์ป่า ในการไปประกอบอาชีพดังกล่าวก็จะมีรถมารับมาส่งเพื่ออำนวยความสะดวก

5. ด้านศาสนา มีการต่อตั้งมัสยิดที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้ภายในหมู่บ้าน มีการจ้างให้ชาโกลนับถือศาสนา ร่วมพิธีกรรมและประเพณีของคนมุสลิม

6. ด้านอื่น ได้รับสัญชาติเป็นคนมาเลเซีย ให้อยู่อย่างมีเกียรติ ผู้ใหญ่มีเงินสวัสดิการให้เดือนละ ๒,๐๐๐ บาท

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์

2.5.1 แนวคิดเผ่าพันธุ์

คำว่า “Tribe” เป็นแนวคิดที่จะสะท้อนแนวคิดของจักรวรรดินิยมตะวันตกเป็นคำที่มาจากภาษาลาตินว่า “Tribus” แปลว่า คนป่าเถื่อนอยู่เขตรอบนอกอาณาจักร เป็นกลุ่มชนที่ไร้อารยธรรม เมื่อศัพท์นี้ใช้กันแพร่หลายในมานุษยวิทยา แม้ว่าจะไม่ได้มีความหมายเหมือนเดิมคือ เป็นกลุ่มชนป่าเถื่อน แต่นัยเดิมาก็ยังแฝงอยู่ กล่าวคือ มิใช่หมายถึงกลุ่มชาวตะวันตก นักมานุษยวิทยาได้ใช้แนวคิดเผ่าพันธุ์ในความหมายที่แตกต่างกันเล็กน้อย แต่ก็มี ความหมายร่วมกันอยู่ คือ เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมร่วมกันทางภาษา และลักษณะการวัฒนธรรม (Cultural Trait) อื่น ๆ เช่น ลักษณะองค์กรทางการเมือง หรือลักษณะองค์กรทางเศรษฐกิจ

ถ้าพิจารณาคำจำกัดความอย่างเดียวเราก็อาจจะคิดเป็นคำที่ใช้ได้กับทุกกลุ่มชน แต่หากดูการใช้ของมานุษยวิทยาชาวตะวันตกแล้วจะเห็นว่าเขาใช้เรียกกลุ่มชนที่มีใช้สังคมตะวันตก และไม่ใช้เรียกกลุ่มชนที่มีรัฐ หรือที่เป็นรัฐประชาชาติอย่างเช่น ไทย และเขมร คำเผ่าพันธุ์จึงมีความหมายจำเพาะในการใช้ ดังนั้น แนวคิดเผ่าพันธุ์ นี้ใช้จำแนกกลุ่มชนต่าง ๆ โดยอาศัยลักษณะวัฒนธรรมร่วมบางอย่าง แต่มีนัยว่ากลุ่มเหล่านี้มิใช่ชาวตะวันตก เช่น ชาวยุโรป หรือชาวอเมริกัน และมักจะเป็นแนวคิดที่ใช้จำแนกกลุ่มชนที่ไม่มีรัฐอย่างเช่น แม้ว และเย้า เป็นต้น (ฉวีวรรณ ประจอบเหมาะ, 2532 : 190-191)

2.5.2 แนวคิดชาติพันธุ์

ชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมนั้น มีลักษณะเด่น คือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึง บรรพบุรุษทางสายเลือดและบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมอยู่ด้วยพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกันสามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2541 : 157)

2.5.3 ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มสังคม ซึ่งมีลักษณะเกี่ยวกับเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน มีบ่อยเช่นกันที่ใช้หมายถึง ชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่

ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ในทางมานุษยวิทยากายภาพตามที่ Mongtagu ใช้ก็คือ เป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะทางกายภาพ หรือลักษณะอย่างอื่นร่วมกัน ทำให้มองเห็นว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ตราบใดที่เรายังไม่รู้รายละเอียดจริง ๆ แล้วเราควรจะใช้มาตรการใดจำแนกได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด ขอให้เรากำหนดกลุ่มชาติพันธุ์นั้น

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วย ฉะนั้น ความหมายของ “กลุ่มชาติพันธุ์” ก็ไม่เหมือนกับชนชาติ ในเชิงวิชาการ (ทางมานุษยวิทยากายภาพ) แล้ว ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์จะหละหลวมกว่าความหมายของชนชาติ เพราะความหมายของชนชาติใช้ในทางกายภาพได้อย่างเดียว และตัวการที่จะจำแนกชนชาติได้ก็คือ ความถี่ของหน่วยพันธุกรรมตามค่าแกลลงของยูเนสโก ซึ่งตกลงโดยนักวิชาการสาขาต่าง ๆ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2532 : 197)

2.5.4 ประเภทของชาติพันธุ์มนุษย์

Mongtagu ได้เสนอการจำแนกชาติพันธุ์มนุษย์และจัดประเภทรวมไว้ภายใต้กลุ่มต่าง ๆ (Major Group) เท่าที่นักมานุษยวิทยากายภาพส่วนใหญ่ได้เห็นพ้องต้องกันไว้ดังนี้ คือ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2532 : 197-199)

1. กลุ่มมองโกลอยด์ (Mongoloid) แบ่งออกเป็น
 - 1) มองโกลอยด์คลาสสิก แบ่งย่อยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ดังนี้ ประชากรบางกลุ่มที่อยู่ในธิเบต มองโกเลีย จีน เกาหลี ไชปีเรีย พวกคอร์แซคในไชปีเรียเหนือ
 - 2) มองโกลอยด์อาร์กติก มีกลุ่มชาติพันธุ์ดังนี้
 - (1) พวกเอสกีโม และพวกชุกชีในไชปีเรีย
 - (2) พวกTungu อยู่ในมองโกเลีย ไชปีเรีย
 - (3) Kamchadale ใน Kamchatka
 - (4) Samoyed อยู่ในแหลม Kola
 - 3) อินเดียนแดง มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ยังไม่อาจจะระบุชื่อและจำนวน ได้อาศัยอยู่ในอเมริกาเหนือ อเมริกากลาง และอเมริกาใต้
 - 4) อินโด - มาลายู
 - (1) อินโดนีเซียน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ทางตอนใต้ของจีน แหลมอินโดจีน พม่า ไทย และตอนในของแหลมมาลายู
 - (2) มาลายู อยู่ในแหลมมาลายู อินดีสตะวันออกของดัตช์ ฟิลิปปินส์ โอกินาวา และหมู่เกาะใกล้เคียง
2. กลุ่มนิกรอยด์
 - 1) แอฟริกันนิโกร แบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้
 - (1) นิโกรแท้ อยู่ในแอฟริกาตะวันออก คาเมรูน และคองโก
 - (2) กึ่ง Hamite อยู่ในแอฟริกาตะวันออก และทางตะวันออกของแอฟริกากลาง

- (3) นิโกรป่า อยู่ตามแถบศูนย์สูตรของแอฟริกา
 - (4) นีกรอยด์บันตู อยู่ในตอนใต้และตอนกลางของแอฟริกา
 - (5) นีโกรสนิไลติก อยู่ในซูดานตะวันออกและตอนเหนือของแม่น้ำไนล์
 - (6) บุชแมน อยู่ในแองโกลาตอนใต้และแอฟริกาตะวันตกเฉียงเหนือ
- 2) นีกรอยด์มหาสมุทร แบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้
 - (1) ปาปวนอยู่ในนิวกินี
 - (2) มีลानीเซียน อยู่ในมลानीเซีย
 - 3) ปีกมีแอฟริกัน มีกลุ่มชาติพันธุ์ คือ
 - (1) พวกปีกมีในแอฟริกาแถบเส้นศูนย์สูตร
 - 4) ปีกมีเอเชีย มีกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้
 - (1) ชาวเกาะอันดามัน อยู่บนเกาะอันดามัน
 - (2) ซิมังอยู่ตอนกลางของแหลมมลายู และตะวันออกของสุมาตรา
 - (3) ฟิลิปปินส์นิกริโต อยู่ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์
 - 5) ปีกมีมหาสมุทร มีกลุ่มชาติพันธุ์ คือ
 - (1) ปีกมีนิวกินี อยู่ในนิวกินี
3. กลุ่มคอเคซอยด์ แบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดังนี้
 - 1) ประชากรที่อยู่ในกลุ่มเมดิเตอร์เรเนียน อยู่ในที่ลุ่มของแถบชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน
 - 2) ประชากรที่อยู่แถบชายฝั่งแอตแลนติกและเมดิเตอร์เรเนียนอยู่ในแหลมตะวันออกของแหลมบอลข่าน แอฟริกาตะวันออก โปรตุเกส สเปน และเกาะอังกฤษ
 - 3) อิหร่าน - อัฟกาน เมดิเตอร์เรเนียน อยู่ในอิหร่าน อัฟกานิสถาน บางส่วนของอินเดีย อาระเบีย และแอฟริกาตอนเหนือ
 - 4) นอร์ดิก อยู่ในยุโรปตอนกลาง สแกนดิเนเวีย และภูมิภาคใกล้เคียง
 - 5) แลป์ อยู่ในสแกนดิเนเวีย และแหลมโกลา
 - 6) อัลไพน์ อยู่ในฝรั่งเศสตามเทือกเขาอัลป์จนถึงรัสเซีย
 - 7) ไตนาริก อยู่ทางแอลป์ตะวันออกจากสวิตเซอร์แลนด์ จนถึงอัลบาเนีย เอเชีย ไมเนอร์ และซีเรีย
 - 8) อาเมนอยด์ อยู่ในเอเชียไมเนอร์

- 9) เฮไมท์ อยู่ในแอฟริกาเหนือ และแอฟริกาตะวันออก
- 10) อินโด - คราวีเดียน อยู่ในอินเดีย แปซิฟิกตอนกลาง
4. กลุ่มออสตราลอยด์ แบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้
 - 1) ออสเตรเลียน อยู่ในออสเตรเลีย
 - 2) เวดดาห์ อยู่ในลังกา
 - 3) คราวีเดียน อยู่ในอินเดีย
 - 4) ไอนุ อยู่ในญี่ปุ่น ละฮอกไกโดและเกาะซาคาลิน

2.5.5 เชื้อชาติชาวเงาะกลุ่มต่าง ๆ

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ ได้กล่าวถึงเชื้อชาติชาวเงาะไว้ว่า

ชนเผ่าซาไก (Sakai) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สีนอย (Senoi) เป็นพวกที่อพยพเข้ามาอยู่บนแหลมมลายูที่หลังชนเผ่าเซมัง

ชิน อยู่ดี กล่าวไว้ในหนังสือคนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยว่า พวกนิกริโต (เงาะหรือเฮาะ) ผิวดำ เตี้ยกว่าออสตราลอยด์ คือ สูงเพียง ๑๔๕ เซนติเมตร ถึง ๑๕๐ เซนติเมตร กะโหลกศีรษะกว้าง (bracycephalic) ผมหยิกเป็นฝอย ปัจจุบันยังมีอยู่ในแหลมมลายู เขตประเทศไทย ยังมีอยู่ในจังหวัดตรัง พัทลุง และยะลา ดร.คาลสตัน เอส คูณ จัดพวกนิกริโต อยู่ในพวกออสตราลอยด์

บราเซอร์ อมาโด (พ.ศ.๒๕๐๓) นิกริโตเป็นกลุ่มมนุษยชาติเก่าแก่ที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยตอนใต้

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกศริน มณีนน และพวงเพ็ญ ศิริรักษ์ (บทคัดย่อ : 2546) ซาไกเป็นชนกลุ่มน้อยทางภาคใต้ของไทย อาศัยอยู่กระจัดกระจายเป็นกลุ่มตามป่าดิบเขา และบริเวณเทือกเขาในเขตจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล ยะลา และนราธิวาส มีสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การหาอาหาร การสร้างที่พัก ความเชื่อและพิธีกรรม ภาษาพูด รวมถึงการดำรงรักษาเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาในการดำรงชีพในป่าแบบมนุษยโบราณ ซาไกบางกลุ่มยังคงนิยมอพยพรื้อร้อน

ย้ายถิ่นที่อยู่ไปเรื่อย ๆ ในขณะที่ซาไกบางส่วนหันมาตั้งถิ่นฐานถาวร มีการแต่งงานกับคนท้องถิ่นจนมีซาไกลูกผสมเพิ่มขึ้น แม้จะมีการปรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้กลมกลืนกับสังคมวัฒนธรรมแบบคนเมืองมากขึ้น เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษาท้องถิ่นภาคใต้มากขึ้น การหันมาประกอบอาชีพรับจ้าง เพาะปลูกแทนการหาอาหารจากป่าแบบเดิม การหันมาบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักแทนมันป่า อย่างไรก็ตาม ซาไกบางกลุ่มก็ยังคงประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมบางอย่างของคนเมือง เช่น การใช้รองเท้า นอกจากนี้ยังพบปัญหาการที่ซาไกถูกเอารัดเอาเปรียบและตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มที่ต้องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากขาดการศึกษาในระบบโรงเรียนและค่านิยมของคนนอกที่ขาดความเคารพสิทธิพื้นฐานของชนเผ่าซาไก

วีรวัดน์ สุขวราห์ (บทคัดย่อ : 2539) พฤติกรรมสุขภาพของซาไก ตำบลบ้านแห่อำเภอฮาด จังหวัดยะลา เป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ สภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงได้รับอิทธิพลจากกลุ่มสังคมภายนอก เมื่อรูปแบบวิถีชีวิตในสังคมเร่ร่อน หาดอาหารเพื่อยังชีพแบบดั้งเดิมของซาไกเปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแต่เดิมที่มักเชื่อในอำนาจการกระทำของผี ส่งผลต่อวิธีการรักษา เช่น การใช้เวทมนตร์คาถาเสกหมากพลู หรือที่เรียกว่าทำ "ซาโฮส" การบอกกล่าวขอขมาลาโทษต่อผีเมื่อประสบเหตุ เป็นที่น่าสังเกตว่า สังคมแบบเร่ร่อนทำให้ซาไกเรียนรู้ที่จะสังสมสืบทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรต่าง ๆ ในการรักษาโรคและใช้เพื่อคุ้มครอง แต่เมื่อเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลง ซาไกได้รับการจัดสรรที่ดินจากทางการให้เข้ามาตั้งหลักแหล่งถาวรในหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการยังชีพด้วยการรับจ้างกรีดยางและถางป่าแลกเปลี่ยนเงินตรา เมื่อซาไกได้รับอิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรมและรูปแบบวิถีชีวิตจากชุมชนไทยพุทธและไทยมุสลิม ก็เริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล เพื่อให้เกิดการยอมรับจากกลุ่มสังคมในชุมชนใกล้เคียง ซาไกเริ่มหันมาดูแลสุขภาพใส่ใจทำความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้า รู้จักใช้ยาแผนปัจจุบันควบคู่ไปกับการรักษาด้วยวิธีการดั้งเดิมเมื่อเจ็บป่วย รวมถึงการเข้าถึงบริการจากสาธารณสุขภาครัฐ หมึงซาไกหันมาฝากครรภ์และทำคลอดที่โรงพยาบาล ทั้งยังได้รับคำแนะนำในการใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดและยารักษาโรคแผนปัจจุบันจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของทางการ

อาภรณ์ อุกฤษณ์ (บทคัดย่อ : 2535) ผลการวิจัย พบว่า วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของซาไกดำเนินไปอย่างผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ แต่บุคคลภายนอก

ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างออกไป เข้าไปทำสงครามกับป่า เข้าไปทำลายป่า ล่าสัตว์ ทำลายต้นน้ำลำธาร ทำให้ระบบนิเวศขาดสมดุล

ดังนั้น เพื่อการอยู่รอดของตนเอง ชาวไทจำเป็นต้องรับวัฒนธรรมที่แพร่กระจายเข้าไป และเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวแยะไร่เลื่อนลอยแบบยังชีพ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของชาวไท ต้องปรับเปลี่ยนเข้าสู่รูปแบบสังคมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งก็คือ ลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงกระแสการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศอย่างชัดเจน เป็นต้นว่าการทำเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย และรับจ้างแรงงานเป็นครั้งคราวควบคู่กับการเก็บของป่าล่าสัตว์ การตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวร โดยอาศัยขนา (ซาโอะ) หรือกระท่อมเล็กๆ ควบคู่กับการดำเนินชีวิตแบบเร่ร่อนอาศัยทับ (ฮะยะ) สำหรับพักอาศัยชั่วคราว การซื้อขายสินค้าด้วยระบบเงินตรายังคงควบคู่กับการใช้ระบบแลกเปลี่ยนสินค้าแบบต่างระดับ การใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาโรคบางชนิดควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพร การนุ่งกางเกงยีนส์ นุ่งผ้าป่าเตี้ยลายสีแดง แทนการนุ่งเปลือกไม้และการรับจ้างคนบ้านเลือนไม้ ขณะที่ยังคงความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่สิงสถิตตามต้นไม้ และทรัพยากรทั่วไป ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัญหาช่องว่างทางวัฒนธรรมที่มากจนไม่สามารถปรับตัวได้ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างจึงย้อนกลับไปสู่รูปแบบดั้งเดิม ดังเช่น การที่ชาวไทเลิกทำไร่เลื่อนลอยหันกลับไปใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน เก็บของป่าล่าสัตว์บนเทือกเขาบรรทัดอีกครั้งหนึ่ง

บทที่ 3

บริบทของพื้นที่

การจัดทำวิจัย แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง : กรณีศึกษา ชาวกะเหรี่ยง
ศรีธารโต คณะวิจัยได้ศึกษาบริบทของพื้นที่เพื่อให้ทราบถึงบริบทแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวกะ
เหรี่ยงศรีธารโต ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านแห และข้อมูลทั่วไปของบ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่ที่ 3
ตำบลบ้านแห อำเภอธารโต จังหวัดยะลา โดยจะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

3.1 บริบทแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงศรีธารโต

จากอำเภอเมือง จังหวัดยะลา สู่เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 410 ช่วงยะลา-เบตง
หรือถนนสุขยางค์ ห่างจากตัวเมืองยะลา ประมาณ 80 กิโลเมตร ก็ถึงตำบลบ้านแห
อำเภอธารโต จังหวัดยะลา เมื่อถึงตำบลบ้านแหก็จะมีทางแยกตรงปากทางแยกเป็นที่ตั้งของ
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห เดินทางเข้าไปอีก 4 กิโลเมตร ก็ถึงหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห
ซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง เมื่อถึงหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงจะพบศาลาขนาดเล็ก มีทางลงเนิน
ขนาดเล็กลาดด้วยคอนกรีตยาวตลอดถึงหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง ระหว่างทางเดินจะพบต้นยางน่อง
หรืออีโปีะ เป็นต้นไม้ยืนต้นคล้ายกับต้นยางพารา นำเอายางพาราของต้นอีโปีะ มาชุบปลาย
ลูกดอกใช้เป็นอาวุธของชาวกะเหรี่ยง ข้างทางด้านซ้ายมือเป็นที่ฝังศพของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง เดินอีก
ระยะหนึ่งก็จะถึงสะพานคอนกรีตข้ามสายน้ำที่มีต้นน้ำมาจากแนวเทือกเขาสันกาลาคีรี
ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย ภายในหมู่บ้านร่มรื่น โดยนิคมสร้างตนเอง
ธารโตได้จัดสรรที่ดิน จำนวน 300 ไร่ ให้กับชาวกะเหรี่ยงได้ทำมาหากิน ในการทำสวนยางพารา
สวนผลไม้ เงาะ ลองกอง นิคมสร้างตนเองธารโตได้สร้างบ้านให้กับชาวกะเหรี่ยง ได้อยู่อาศัย
ลักษณะบ้านเป็นบ้านชั้นเดียว บางหลังก็มีลักษณะเป็นกระท่อม นับแล้วได้ประมาณ
10 กว่าหลัง เพื่อให้ชาวกะเหรี่ยงได้อยู่อาศัย ปัจจุบันมีชาวกะเหรี่ยงอยู่ประมาณ 3 ครัวเรือน
ส่วนกระท่อมหลังอื่น ๆ ในหมู่บ้านมีชาวเขาเผ่าม้ง เข้ามาอาศัยปะปนกัน ชาวเขาเผ่าม้ง

เดินทางมาจากอำเภอเบตง ซึ่งมีคนชักชวนให้มาอยู่ที่นี่เนื่องจากมีบ้านพัก มีที่ทำมาหากิน ซาไกที่เหลื่ออยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ก็ไม่รังเกียจอะไร เพราะถือว่าได้อยู่เป็นเพื่อนกัน กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รายล้อมหมู่บ้านซาไก มีทั้งคนไทยพุทธและมุสลิม ทางเข้าหมู่บ้านซาไก มีสถานีอนามัย ซึ่งเจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัยแห่งนี้จะเข้าไปดูแลสุขภาพอนามัยของซาไกสม่ำเสมอ และไม่ไกลจากหมู่บ้าน ก็มีโรงเรียนนิคมสร้างตนเองธารโต 6 เมื่อก่อนซาไกที่อาศัยในหมู่บ้าน ก็จะเรียนหนังสือที่โรงเรียนแห่งนี้ โรงเรียนนิคมสร้างตนเองธารโต 6 สอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ซาไกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ มักจะได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ตำบล และอำเภอ สม่่าเสมอ ทำให้มีรายได้เพิ่มเติม เมื่อหมู่บ้านแห่งนี้ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา นักท่องเที่ยวก็ไม่กล้าเดินทางไปท่องเที่ยวที่หมู่บ้าน กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ยังไปเที่ยวในปัจจุบันก็จะมีนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ มาศึกษาวิถีชีวิตของซาไก หลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่รุนแรงขึ้น การพัฒนาในพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ชะงักลง เมื่อไม่มีนักท่องเที่ยว ซาไกก็ไม่มีรายได้ ประกอบกับมีนักท่องเที่ยวจากมาเลเซียมาชักชวนให้ซาไก ไปอาศัยที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งประเทศมาเลเซียจะดูแลเรื่องสวัสดิการ ความเป็นอยู่ให้กับซาไก ได้ดีกว่า ประกอบกับอำเภอธารโตต้องหันไปให้ความสนใจกับงานความมั่นคง มากกว่างานด้านการพัฒนาสังคม เมื่อการดูแลจากภาครัฐของพื้นที่ธารโตขาดความต่อเนื่อง จึงมีซาไกที่ใช้นามสกุลศรีธารโต ย้ายที่อยู่อาศัยไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย เกือบทั้งหมด

3.2 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอธารโต

คำขวัญ “ธารโตเมืองตาหลา เงาะป่าซาไก ทะเลใหญ่ในหุบเขา ถ้ำยาวธารน้ำลอด”

3.2.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอธารโต

อำเภอธารโต เดิมอยู่ในเขตการปกครองของตำบลแม่หวาด อำเภอบันนังสตา ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้จัดตั้งเป็นทัณฑสถาน หลังจากการเปลี่ยนแปลงปกครอง พ.ศ. 2475 รุ่งเดียวกับทัณฑสถานเกาะตะรุเตา จังหวัดสตูล เพื่อกักขังนักโทษทางการเมืองและนักโทษคดีอุกฉกรรจ์ที่จัดส่งมาจากทั่วประเทศ เรียกขานทัณฑสถานแห่งนี้ว่า “นรกธารโต”

กรมราชทัณฑ์ได้ประกาศยุบเลิกทัณฑสถานแห่งนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2500 และกรมประชาสงเคราะห์ จึงได้ตั้งนิคมสร้างตนเองธารโตและได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ปัจจุบันร่องรอยต่าง ๆ ทัณฑสถาน ธารโตยังปรากฏอยู่ เช่น โรงครัว โรงนอน โชตรวน และนักโทษในอดีตที่ปักหลักทำมาหากิน อยู่ในพื้นที่อีกหลายคน

แต่เดิมชาวบ้านท้องถิ่นเรียกขานบริเวณนี้ว่า “บ้านไอร์กือดง” เป็นภาษามลายู มาจากคำว่า “ไอร์” มีความหมายว่า น้ำ ลำธาร “กือดง” หมายถึง พืชมีพิษสกุลเดียวกับ ตำแย หมามุ่ย คำว่า ธารโต เป็นชื่อที่กรมราชทัณฑ์ตั้งขึ้นมาตามลักษณะภูมิประเทศ ในขณะนั้น คือ มีลำธารสายใหญ่ไหลผ่าน ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นทะเลสาบธารโต ซึ่งเป็น แหล่งผลิตไฟฟ้า แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญ

ในปี พ.ศ. 2518 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอธารโต โดยกำหนดพื้นที่ตำบลแม่หวาดของอำเภอบันนังสตาทั้งหมดเป็นเขตกิ่งอำเภอธารโต และในปี พ.ศ. 2524 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ แบ่งเขตการปกครองจากตำบลแม่หวาด เป็นตำบลบ้านแห และตำบลธารโต ต่อมาได้แบ่งตำบลธารโต เป็นตำบลคีรีเขต โดยมี นายสวิน วุฒิภูมิ เป็นนายอำเภอคนแรก และมีนายอำเภอผลัดเปลี่ยนกันมาปกครองแล้ว 17 คน ปัจจุบัน คือ นายสุรชัย วงศ์ศุภลักษณ์ เป็นนายอำเภอธารโต

3.2.2 ข้อมูลสภาพทั่วไป

3.2.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอธารโต ตั้งอยู่เลขที่ 117 ถนนสุขยางค์ หมู่ที่ 1 ตำบลธารโต และ อยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดยะลา ระยะทางห่างจากจังหวัดยะลา 61 กิโลเมตร ห่างจาก กรุงเทพมหานครโดยเส้นทางหลวงแผ่นดินประมาณ 1,500 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 675 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 442,000 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
ทิศใต้	ติดต่ออำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา และอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันตก	ติดต่อ รัฐเคดาร์ ประเทศมาเลเซีย

3.2.2.2 สภาพพื้นที่

1) ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทั่วไปของอำเภอธารโต เป็นป่าเขาและเนินสูง สลับซับซ้อน ลำธารน้ำไหลผ่านตามซอกเขามากมาย และไหลลงสู่ที่กักเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่ถูกขนานนามว่า “ทะเลสาบบนภูเขาธารโต” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ทะเลสาบธารโต” และอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 300 - 500 เมตร

2) ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของอำเภอธารโต มีพื้นที่เป็นแบบมรสุมเมืองร้อน แบ่งออกเป็นฤดูใหญ่ ๆ 2 ฤดูกาล คือ ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม และฝนจะตกชุกที่สุดในช่วงเดือนตุลาคม ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน เฉลี่ยประมาณ 34 องศาเซลเซียส

3.2.3 ข้อมูลการปกครอง

3.2.3.1 การปกครอง

อำเภอธารโต แบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล รวม 37 หมู่บ้าน, องค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง และเทศบาลตำบล 1 แห่ง

3.2.3.2 การปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) เทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลคอกช้าง ตำบลแม่หวาด
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 ตำบล ประกอบด้วย
 - (1) องค์การบริหารส่วนตำบลธารโต
 - (2) องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีเขต
 - (3) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหร
 - (4) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่หวาด

3.2.3.3 จำนวนประชากรและครัวเรือน

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือน ของอำเภอธารโต

ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	ประชากร		รวม	จำนวน ครัวเรือน	หมายเหตุ
		ชาย	หญิง			
ธารโต	7	2402	2228	4630	1453	
บ้านแหร	11	3382	3204	6586	1845	
แม่หวาด	12	4139	3637	7776	2974	รวมในเขตเทศบาล ตำบลคอกช้าง
คีรีเขต	7	1278	1236	2514	869	
รวม	37	11201	10305	21506	7141	

ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2549

3.2.3.4 ส่วนราชการ / รัฐวิสาหกิจ

(1) ส่วนกลาง	จำนวน 13 แห่ง
(2) ส่วนภูมิภาค	จำนวน 6 แห่ง
(3) รัฐวิสาหกิจ	จำนวน 3 แห่ง
(4) ท้องถิ่น	จำนวน 5 แห่ง

3.2.4 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ ประมาณร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา และผลไม้ รายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี 25,188 บาท

3.2.4.1 อาชีพสำคัญ ได้แก่

- 1) การทำสวนยางพารา ร้อยละ 72 ของประชากรทั้งหมด มีเนื้อที่
ทำสวนยางพาราทั้งหมด 72,350 ไร่
- 2) การทำสวนผลไม้ มีเนื้อที่ทั้งหมด 7,259 ไร่ ได้แก่ เงาะ ทุเรียน
ลองกอง มังคุด ลำสาต
- 3) การประมง เป็นการทำประมงน้ำจืดในอ่างเก็บน้ำเขื่อนบางลาง
- 4) การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ปีก และ แกะ แพะ วัว
- 5) อาชีพรับจ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นลูกจ้างทำสวนยางพารา สวนผลไม้

3.2.4.2 สหกรณ์ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่

- 1) สหกรณ์การเกษตรธาร์โต จำกัด
- 2) สหกรณ์กองทุนสวนยางธาร์โต จำกัด
- 3) สหกรณ์กองทุนสวนยางบ่อหิน
- 4) สหกรณ์กองทุนสวนยางปะเต็งก้าวหน้า จำกัด

3.2.4.3 สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

- 1) หมู่บ้านซาไก
- 2) ทะเลสาบธาร์โต
- 3) น้ำตกต่าง ๆ ได้แก่ น้ำตกธาร์โต น้ำตกละออจรัส น้ำตกผาแดง
น้ำตกคอกช้าง
- 4) ถ้ำต่าง ๆ ได้แก่ ถ้ำลอด
- 5) ป่าไม้ธรรมชาติ ได้แก่ ป่าบาลา - ฮาลา
- 6) พิพิธภัณฑ์คอมมิวนิสต์มาลาเย บ้านจุฬารณณ์ 9 ตำบลแม่หวาด
พิพิธภัณฑ์คุกธาร์โต ตำบลธาร์โต

3.2.5 ข้อมูลทางสังคม

3.2.5.1 ด้านศาสนา

ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนวัดและมัสยิด ในพื้นที่อำเภอธาร์โต

ตำบล	วัด	มัสยิด	หมายเหตุ
ธาร์โต	2	5	

บ้านแหร	1	7	
แม่หวาด	2	4	
คีรีเขต	2	1	สำนักสงฆ์ 1 แห่ง
รวม	7	17	

หมายเหตุ :

- พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตนิคมฯ ประชากรส่วนใหญ่มาจากที่อื่น เช่น ปัตตานี นครศรีธรรมราช
- ประชากรนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณร้อยละ 60 และนับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 40

3.2.5.2 ด้านวัฒนธรรม

- 1) สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และร่องรอยของวัฒนธรรม
สถานที่ตั้งทัณฑสถานธารโต ซึ่งปรากฏร่องรอยความเป็นอยู่ของทัณฑสถานในยุคเดียวกับ “คุกตะรุเตา” ยังปรากฏร่องรอยของอาคารที่ก่อสร้างที่สำคัญอยู่ด้วยที่โรงเรียนนิคมสร้างตนเองธารโต และโรงเรียนธารโตวัฒนวิทย์ หมู่ที่ 1 ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
- 2) มรดกทางวัฒนธรรม
 - (1) ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ประกอบด้วย ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีงานฮารีรายอ ประเพณีเดือนสิบ
 - (2) ด้านภาษาและวรรณกรรม ภาษาพูดที่ใช้ในท้องถิ่น ได้แก่ ภาษาไทยปักษ์ใต้ ภาษายาวี และภาษาซาไก (ของชนเผ่าซาไก)
 - (3) กลุ่มองค์กรทางวัฒนธรรม มีสภาวัฒนธรรมอำเภอ 1 แห่ง มีคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอ จำนวน 30 คน

3.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านแหร

3.3.1 ประวัติความเป็นมา

ตำบลบ้านแห่ เดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลแม่หวาด อำเภอบันนังสตา ต่อมาปี พ.ศ. 2508 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นตำบลบ้านแห่ ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน มีกำนันคนแรกชื่อ นายยะพา ยุมอ ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน กำนัน คือ นายดอรอนิง กูวิง

3.3.2 สภาพทั่วไป

3.3.2.1 ที่ตั้ง

ตำบลบ้านแห่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดยะลา ห่างจากตัวจังหวัดไปตามถนนสายยะลา - เบตง ประมาณ 67 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ลาดชัน และมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ตามหุบเขามีลำธารสายเล็ก ๆ หลากสาย มีพื้นที่ราบเพียงเล็กน้อย

3.3.2.2 เนื้อที่และอาณาเขต

ตำบลบ้านแห่ มีเนื้อที่โดยประมาณ 65,625 ไร่ หรือประมาณ 95 ตารางกิโลเมตร

ทิศเหนือ	จรด	ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
ทิศใต้	จรด	ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
ทิศตะวันออก	จรด	ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
ทิศตะวันตก	จรด	ประเทศมาเลเซีย

3.3.2.3 ภูมิประเทศและภูมิอากาศ

1) ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ลาดชัน และมีทรัพยากรป่าไม้เป็นจำนวนมาก มีลำธารสายเล็ก ๆ จำนวนหลายสาย มีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีพื้นที่เพียงส่วนน้อยที่เป็นพื้นที่ราบ

2) ลักษณะภูมิอากาศ มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน

3.3.3 การปกครองและจำนวนประชากร

3.3.3.1 การปกครอง แบ่งออกเป็น 11 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านแห่

หมู่ที่ 2 บ้านบัวทอง

หมู่ที่ 3 บ้านซาไก

หมู่ที่ 4 บ้านบุโละสะนีแย

หมู่ที่ 5 บ้านบ่อหินนอก

หมู่ที่ 6 บ้านบาตูปูเต๊ะ

หมู่ที่ 7 บ้านวังศิลา

หมู่ที่ 8 บ้านเจ้าชะชีโป๊ะ

หมู่ที่ 9 บ้านบัวทองใต้

หมู่ที่ 10 บ้านควนดินดำ

หมู่ที่ 11 บ้านบ่อหินใน

3.3.3.2 จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,568 คน ชาย 3,366 คน หญิง 3,202 คน

3.3.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

3.3.4.1 อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลบ้านแหร์ ประกอบอาชีพ ดังนี้

1) อาชีพเกษตรกร	มีประมาณร้อยละ 75
2) อาชีพค้าขาย	มีประมาณร้อยละ 14
3) อาชีพรับจ้าง	มีประมาณร้อยละ 8
4) อาชีพอื่น ๆ	มีประมาณร้อยละ 2
5) รับราชการ	มีประมาณร้อยละ 1

ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพขึ้นไป มีประมาณร้อยละ 20 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็น

1) รับจ้างและเกษตรกร	มีประมาณร้อยละ 13.50
2) เกษตรกรรมและค้าขาย	มีประมาณร้อยละ 6.50

3.3.4.2 หน่วยธุรกิจในพื้นที่

1) ปั้มน้ำมันขนาดเล็ก	10 แห่ง
2) ร้อนสหกรณ์	1 แห่ง

3.3.5 สภาพทางสังคม

3.3.5.1 การศึกษา

1) โรงเรียนประถมศึกษา 6 แห่ง	
2) โรงเรียนมัธยมศึกษา	1 แห่ง
3) โรงเรียนตาดีกา	9 แห่ง
4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	4 แห่ง
5) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	11 แห่ง
- 3.3.5.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา
1) วัด / สำนักสงฆ์	1 แห่ง
2) มัสยิด	14 แห่ง
3) สุเหร่า	6 แห่ง
- 3.3.5.3 สาธารณสุข
1) สถานีอนามัยประจำตำบล / หมู่บ้าน	2 แห่ง
2) อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 95	

3.3.6 การบริการพื้นฐาน

3.3.6.1 การคมนาคม

1) ถนนลาดยาง	10 สาย ระยะทาง 63.10 กิโลเมตร
2) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก	19 สาย ระยะทาง 6.70 กิโลเมตร
3) ถนนลูกรัง	28 สาย ระยะทาง 53.15 กิโลเมตร

3.3.6.2 การไฟฟ้า

1) หมู่บ้านทั้งหมด	11 หมู่บ้าน มีจำนวน 1,765 ครัวเรือน
2) มีไฟฟ้าใช้	1,282 ครัวเรือน
3) ไม่มีไฟฟ้าใช้	483 ครัวเรือน

3.3.6.3 แหล่งน้ำธรรมชาติ

1) ลำน้ำ ลำห้วย	11 สาย
2) บึง หนอง และอื่น ๆ บ่อน้ำตื้น	4 สาย

3.3.6.4 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

1) ฝาย	6 แห่ง
2) บ่อน้ำตื้น	19 แห่ง
3) บ่อโยก	11 แห่ง
4) ประปาภูเขา	5 แห่ง

3.3.7 ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

- 3.3.7.1 สำนักงานบริหารราชการตำบลบ้านแห
- 3.3.7.2 สถานีอนามัยบ้านแห
- 3.3.7.3 วัดบ่อหิน
- 3.3.7.4 โรงเรียนบ้านแห
- 3.3.7.5 โรงเรียนสุทธิศาสตร์
- 3.3.7.6 หมู่บ้านซาไก
- 3.3.7.7 มว ตชด. 3102

3.4 ข้อมูลทั่วไปของบ้านซาไก หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห อำเภอรัตต์ จังหวัดยะลา

3.4.1 ประวัติความเป็นมา

บ้านซาไก หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห ได้รับการยกฐานะเป็นหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2519 พร้อมกับการแยกเป็นตำบลบ้านแห ออกจากตำบลแม่หวาด

ประชาชนชุมชนบ้านซาไก ประกอบด้วย ผู้ที่อาศัยอยู่เดิม และผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่อื่น ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดนครศรีธรรมราช และยังมีชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ตามป่าเขา เรียกว่า “ชนเผ่าซาไก”

ชื่อหมู่บ้านซาไก เป็นชื่อที่ตั้งตามชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ แต่ชาวบ้านเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “เจาะมีไร” อันเป็นชื่อของลำธารที่ไหลผ่านกลางชุมชนหมู่บ้าน

จากอำเภอมือง จังหวัดยะลา สู่เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 ช่วงยะลา-เบตง หรือถนนสุขยางค์ ห่างจากตัวเมืองยะลาประมาณ 80 กิโลเมตร ก็ถึงตำบลบ้านแห อำเภอรัตต์ จังหวัดยะลา เมื่อถึงตำบลบ้านแหก็มีทางแยกขวามือเข้าไปอีก 4 กิโลเมตร ก็ถึงหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห ซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านชนเผ่าซาไก จะมีป้ายบอกทางเข้าหมู่บ้านซาไก ไว้อย่างชัดเจน ระหว่างทางจะเป็นที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหอยู่ทางด้านซ้ายมือ ถนนทางเข้าเป็นถนนลาดยางลาดชันขึ้นไปบนภูเขา สภาพถนนในปัจจุบันค่อนข้างชำรุด แต่ก็สามารถเดินทางโดยรถยนต์เข้าไปในหมู่บ้านได้อีก สองข้างทางเป็นสวนผลไม้ จำพวกลองกอง ทุเรียน และมีธารน้ำซึ่งอยู่ทางด้านขวาของถนนไหลผ่านตลอดเส้นทาง ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านจะมีทั้งคนไทยมุสลิมและคนไทยพุทธ

เมื่อถึงหมู่บ้านด้านข้างซ้ายมือ จะมีทางลงเนินขนาดเล็กลาดด้วยคอนกรีตยาวตลอดถึงหมู่บ้านซาไก ซึ่งทางเดินจะติดกับสถานีอนามัยบ้านซาไกระหว่างทางเดินจะพบต้นยางน่อง เป็นต้นไม้ยืนต้นคล้ายกับต้นยางพารา ลำต้นขนาดใหญ่และสูง นำเอาเยี่ยงพืช

ของมันมาซบปลายลูกดอกซึ่งเป็นอาวุธของซาไก ซึ่งอยู่ใกล้อาคารศูนย์ข้อมูลซาไกหลังเล็ก ๆ เมื่อเดินต่อไปข้างทางด้านซ้ายมือก็จะเป็นที่ฝังศพของชนเผ่าซาไก เดินอีกระยะหนึ่งก็จะถึงสะพานคอนกรีตขนาดความกว้างประมาณ 1 เมตร ข้ามสายธารน้ำที่มีต้นน้ำมาจากแนวเทือกเขาสันกาลาศีรี ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย สภาพบริเวณหมู่บ้านร่มรื่นทั้งอยู่บริเวณเนินเขา เมื่อมองไปรอบ ๆ ก็จะมีภูเขาล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ภายในหมู่บ้านใช้ปะปาภูเขา

กรมประชาสัมพันธ์ โดยนิคมสร้างตนเองธารโตได้จัดสรรที่ดินเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ ให้กับชนเผ่าซาไกได้อยู่อาศัย ครั้งแรกมีซาไก จำนวนประมาณ 52 คน 21 ครอบครัว ในปัจจุบันมีซาไกอาศัยอยู่ในหมู่บ้านประมาณ 4 คน เนื่องจากมาเลเซียได้ชักชวนให้ไปอยู่ในหมู่บ้านที่ทางการมาเลเซียจัดสรรไว้ให้ ส่วนบ้านที่ทางนิคมสร้างตนเองธารโตสร้างให้กับซาไก จำนวน 10 หลัง ซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวบ้าง บ้านยกพื้นบ้าง หลังขนาดย่อมอาศัยได้หลังละประมาณ 2-3 คน ก็เป็นที่อยู่ของซาไก จำนวน 3 หลัง มีซาไกอาศัยอยู่ประจำจำนวน 4 คน หลังที่เหลือบ้างก็เป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าม้ง ซึ่งอพยพมาจากที่อื่น และเป็นที่อยู่ของญาติสามัญคนไทยของซาไกที่ชื่อสุภาพร ศรีธารโต

หมู่บ้านซาไก ประกอบด้วย 4 กลุ่มบ้าน คือ

1. กลุ่มบ้านลำพะยา
2. กลุ่มบ้านหลัดเขต
3. กลุ่มบ้านเจาะมีไร
4. กลุ่มบ้านสวนสัมฤทธิ์

3.4.2 พื้นที่และอาณาเขต

หมู่บ้านซาไก มีเนื้อที่โดยประมาณ 5,980 ไร่

ทิศเหนือ	จรด หมู่ที่ 6 บ้านบาตูปูเต๊ะ ตำบลบ้านแห
ทิศใต้	จรด หมู่ที่ 7 บ้านวังศิลา ตำบลบ้านแห
ทิศตะวันออก	จรด หมู่ที่ 4 บ้านบุไถ่สนิแย ตำบลบ้านแห
ทิศตะวันตก	จรด แนวแถบประเทศมาเลเซีย

3.4.3 ศาสนา / ประเพณี

3.4.3.1 ศาสนา

ประชากรบ้านซาไก นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 90 และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 10

3.4.3.2 ประเพณี

1) กลุ่มนับถือศาสนาอิสลาม มีความเชื่อถือและค่านิยมยึดถือ ผู้นำทางศาสนา (โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิหลัน) และผู้ที่ได้ไปแสวงบุญที่นครเมกกะห์

(1) มุสลิมต้องละหมาดวันละ 5 เวลา คือ ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ป้าย เย็น หลังพระอาทิตย์ตก กลางคืน และจะไปทำการละหมาดที่มัสยิดทุกวันศุกร์

(2) การแต่งกายของชาวมุสลิม สุภาพสตรีจะนุ่งผ้าถุง คลุมศีรษะ สุภาพบุรุษนุ่งผ้าถุง สวมหมวกกะปิเยอะสีขาว

(3) อาหารการกิน ไม่รับประทานสัตว์เลี้ยงที่ไม่ได้ฆ่าตามหลักศาสนา และไม่บริโภคเนื้อสุกรและสัตว์ที่เป็นแมลงและหนอน ไม่ดื่มสุราและของมีนเมา

(4) ประเพณีและพิธีกรรม มักจะทำตามหลักศาสนา เช่น การเข้าสู่นิตของเด็กชายเมื่ออายุ 14 - 15 ปี เมื่อมีการตายเกิดขึ้น เจ้าภาพจะทำพิธีละหมาด และฝังภายใน 24 ชั่วโมง และจะมีวันสำคัญทางศาสนาเพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในการละหมาดขอพรจากพระเจ้า การให้ทานในวันสำคัญ เช่น วันเมอลิด วันอาชูรอ งานบวชในเดือนรอมฎอน วันฮารีรายอ เมื่อทำการบวชครบ 1 เดือน

2) กลุ่มนับถือศาสนาพุทธ เช่น งานประเพณีวันสงกรานต์ทุกเดือน เมษายนของทุกปี งานเดือนสิบ วันลอยกระทง งานบวช วันออกพรรษา เข้าพรรษา ฯลฯ

บทที่ 4

การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการชนเผ่าซาไก ระหว่างไทย และมาเลเซีย

การจัดทำวิจัย แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก : กรณีศึกษา ซาไกตระกูลศรีธารโตครั้งนี้ คณะวิจัยได้ใช้แนวทางสนทนาหรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากนั้นได้ดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการชนเผ่าซาไก ระหว่างไทย และมาเลเซีย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และได้ผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ข้อมูลในการศึกษาได้รวบรวมจากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และข้าราชการ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอธารโต จำนวน 15 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เพศ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด เป็นเพศหญิง รองลงมา เป็นเพศชาย ที่เป็นแบบนี้ เป็นเพราะขณะที่ลงไปสัมภาษณ์ข้อมูลในพื้นที่เป็นช่วงเวลาดอนกลางวัน ซึ่งผู้ชายจะออกไปทำงาน ส่วนผู้หญิงจะอยู่บ้าน โดยเฉพาะที่หมู่บ้านซาไกบ้านแหร์ ก็จะมีเฉพาะผู้หญิงและเด็กเหมือนกับหมู่บ้านซาไกในประเทศมาเลเซีย เวลาช่วงกลางวันผู้ชายก็จะออกไปทำงานรับจ้าง เช่นเดียวกัน

อายุ กลุ่มที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 30 - 40 และ 41 - 50 ปี น้อยสุดอยู่ในช่วงอายุน้อยกว่า 30 ปี เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ทุรกันดารเด็กวัยรุ่นเมื่อจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะไม่กลับมาบ้าน เพราะไม่มีงานทำตามที่ต้องการเมื่อเรียนจบแล้วก็จะไปหางานทำที่อื่น ซึ่งต่างกับซาไกที่อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซีย ภาครัฐจะส่งเสริมอาชีพ และงานทำภายในหมู่บ้านที่อาศัย

ศาสนา ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวนมากที่สุดเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา นับถือศาสนาอิสลาม และน้อยที่สุดนับถือศาสนาอื่น ๆ เพราะซาไกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

ชาโกตำบลบ้านแห้ว ไม่ได้นับถือศาสนา ซึ่งจะต่างจากชาโกที่อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซีย รัฐบาลจะสนับสนุนให้นับถือศาสนาอิสลาม มีการสร้างมัสยิดภายในหมู่บ้าน มีผู้นำศาสนา ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม

ระดับการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีระดับการศึกษาประถมศึกษา และบางส่วน ไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งจะต่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชาโกที่ประเทศมาเลเซีย ที่นั่นภาครัฐจะส่งเสริมให้ทุกคนเรียนหนังสือ ใครที่เรียนหนังสือจะได้รับสวัสดิการพิเศษ ทำให้ประชากรชาโกที่อาศัยอยู่ที่นั่นเรียนหนังสือตามที่ภาครัฐกำหนด

สถานภาพ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เกือบทั้งหมดมีสถานภาพสมรส รองลงมาโสด เป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายที่ไปสัมภาษณ์เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ เป็นระยะเวลาานาน

อาชีพ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ส่วนมากเป็นเกษตรกร ซึ่งจะต่างกับประชากรชาโก ที่อาศัยที่ประเทศมาเลเซีย ประชากรที่นั่นจะประกอบอาชีพรับจ้าง เช่น การกรีดยางพารา การเก็บยางพารา การตัดหวาย หาเต่าจับสัตว์ป่า ซึ่งในการไปประกอบอาชีพดังกล่าว ก็จะมีรถมารับส่ง เป็นการทำงานตามที่ภาครัฐกำหนดให้ทำ

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
เพศ		
หญิง	8	53.33
ชาย	7	46.67
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 30	1	6.67
30 - 40	4	26.67
41 - 50	4	26.67
51 - 60	3	20.00
61 ปีขึ้นไป	3	20.00

ศาสนา

พุทธ	9	60.00
มุสลิม	4	26.33
อื่น ๆ	2	13.33

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
ระดับการศึกษา		
อนุบาล	1	6.67
ประถมศึกษา	3	20.00
มัธยมศึกษา	3	20.00
อนุปริญญา	1	6.67
ปริญญาตรี	3	20.00
ปริญญาโท	1	6.67
อื่น ๆ	3	20.00
สถานภาพ		
โสด	4	26.67
สมรส	11	73.33
อาชีพ		
เกษตรกร	8	53.33
ค้าขาย	3	20.00
รับราชการ	4	26.67

4.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งได้ดำเนินการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 15 คน โดยจะขอนำเสนอให้เห็นความหลากหลายแต่ครอบคลุมทุกประเด็นที่สำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กรณีศึกษารายที่ 1 ปุก*

“ปุก” เป็นหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมนิคมสร้างตนเองธารโต อายุ 45 ปี นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพสมรส อาชีพรับราชการ มีครอบครัวอยู่ที่อำเภอธารโต ปฏิบัติงานในพื้นที่อำเภอธารโตมาประมาณสิบกว่าปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมนิคมสร้างตนเองธารโต “ปุก” เล่าให้ฟังว่า ขณะที่ตนเองได้ปฏิบัติงานที่นิคมฯ ก็ได้เข้าไปสัมผัสชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง โดยทางนิคมฯ ได้จัดสรรที่ดินไว้ให้ชาวกะเหรี่ยง ซึ่งในขณะนั้นยังมีชาวกะเหรี่ยงจำนวนหลายสิบคนอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงก็ได้อพยพไปอยู่ที่มาเลเซียเกือบทั้งหมด

“ปุก” เล่าต่อว่า ทางนิคมฯ ได้ส่งเสริมสนับสนุนเรื่องสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือชาวกะเหรี่ยงหลายอย่างด้วยกัน คือ จากการที่นิคมสร้างตนเองธารโต จังหวัดยะลา จัดตั้งขึ้นตามมติของ

คณะรัฐมนตรี ให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการตามพระราชกฤษฎีกาการจัดสรรที่ดิน ในตำบลแม่หวาด อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา จากกรมราชทัณฑ์ เมื่อปี พ.ศ.2500 ในเนื้อที่ 325,000 ไร่ เพื่อแก้ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยจัดสรรที่ดิน ให้แก่ผู้ที่ไม่มืที่ทำกินเป็นของตนเองหรือมีน้อย ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว ได้เพียงพอและจัดให้ผู้ที่เข้าทำประโยชน์ในที่ดินเดิม เข้าเป็นสมาชิกนิคมฯ ให้ถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ นอกเหนือจากนั้นยังจัดสรรให้ทหารผ่านศึกและราษฎร ที่ประสบวาทภัยจากแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการดำเนินการจัดสรร แบ่งแปลงที่ดินในพื้นที่ตามพระราชกฤษฎีกา 325,000 ไร่ ในสมัยนายทวีป ทวีพาณิชย์ ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองนิคมฯ ธารโต จังหวัดยะลา ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ออกทำการสำรวจราษฎรหมู่บ้านเดิม เพื่อจัดสรรแบ่งแปลงที่ดินให้เป็นไปตามระเบียบ ของทางราชการได้พบชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง เรียกชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้ว่า ชนเผ่าเงาะซาไก ได้สืบประวัติและความเป็นอยู่ของชนเผ่าเงาะซาไก ความเป็นอยู่ชอบเร่ร่อนตามป่าไป ๆ มา ๆ ในแหลมมลายูเป็นเวลาช้านาน ซึ่งชนดั้งเดิมที่มีความชำนาญด้านป่า สำรวจพบว่า มี 4 เผ่า คือ กันชิว แต้ันแอ้น แตะเต๊ะ และยะฮายย์

“ปก” เล่าอีกว่า ทางราชการได้จำแนกลักษณะของซาไกในแต่ละกลุ่ม ดังนี้

เผ่ากันชิว ใช้ภาษากันชิว กลุ่มนี้อาศัยอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแห อำเภอรารโต จังหวัดยะลา มีนายหลุด ศรีธารโต เป็นหัวหน้ากลุ่ม ซึ่งกลุ่มนี้เป็นซาไก ที่มีพัฒนาการมากกว่าซาไกกลุ่มอื่นในทุกด้าน

เผ่าแอ้นแต้น ใช้ภาษาแอ้นแต้น กลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาบรรทัดในเขต ป่าเขาของจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล มีสมาชิกทั้งหมดเกือบ 200 คน โดยแยกเป็นกลุ่ม คือ กลุ่มของนายพุ่ม กลุ่มของนายสิงห์ กลุ่มของนายสังข์ กลุ่มของนายไส๊ะ กลุ่มของนายไข่ กลุ่มของนายกุ่ม

เผ่าแตะแตะ ใช้ภาษาแตะแตะ อาศัยอยู่บริเวณอำเภอหรือเสาะ อำเภอรระแงะ จังหวัดนราธิวาส

เผ่ายะฮายย์ ใช้ภาษายะฮายย์ อาศัยอยู่ในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส

สำหรับเผ่าเงาะซาไกกลุ่มกันซิว ได้อาศัยอยู่บริเวณบ้านบาตูด้าโมง ตำบลถ้ำทะลุ และน้ำตกบาเจือ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2506 นายทวีป ทวีพาณิชย์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ปกครองนิคมฯ สร้างตนเองธารโต ในสมัยนั้น ได้จัดสรรที่ดินทำกินเพื่อให้เป็นหลักแหล่งมีอาชีพหลัก ไม่เป็นเผ่าเลื่อนลอย ที่บริเวณถนนสาย ป.ช.ส.6 บ้านแหร หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแหร เนื่องจาก การดำรงชีพและการพักอาศัย ดังนี้

ที่อยู่อาศัย กลุ่มเงาะซาไกชอบปลูกเพิงอยู่ในบริเวณป่าลึก ซึ่งไม่ถูกรบกวน ยึดพื้นที่ปลูกที่พักอาศัยริมลำธาร เพิงมุงหลังคาด้วยใบชิง ใบกล้วยป่า ใบพุดช้าง และ ใบจากเคี่ยม นำมาวางทับเพื่อกันฝน ส่วนที่นอนในเพิงนำท่อนไม้ขนาดเท่าลำแขน นำมาวางเรียงกัน สำหรับการนอน หันหัวออกนอก หันเท้าเข้าใน ยามกลางคืนจะก่อกองไฟไว้ หน้าเพิง เพื่อป้องกันริ้น ยุง และสร้างความอบอุ่น

เครื่องนุ่งห่ม กลุ่มเงาะซาไก ในสมัยก่อนนุ่งด้วยใบชิง เอาใบชิงมาเย็บและ พับเรียบร้อยด้วยเชือกหวาย ใช้ปลายเรียวกดปิดตรงอวัยวะเพศ และผ่านวกเข้ามาเหนือ ที่ด้านเอว ด้านบนปล่อยเปลือย สำหรับเด็ก ปล่อยเปลือยทั้งตัว ในปัจจุบันใช้เสื้อผ้าสวมใส่

อาหาร กลุ่มเงาะซาไก ไม่รู้จักการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ จึงใช้ผลพันธุ์ ไม้ป่า เช่น หัวเผือก หัวมันทราย หัวมันตามราก และสัตว์ป่าเป็นอาหาร

อาวุธ กลุ่มเงาะซาไก ใช้กระบอกไม้ซาง (บอเลา ภาษาซาไก) และลูกดอก (บิลา ภาษาซาไก) เป็นอาวุธและเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าไกที่สืบทอดกันมาช้านาน บอเลา ใช้ตัดเป็นท่อน ๆ สวมต่อกัน ทำจากไม้ไผ่ซาง ชาวบ้านเรียกว่า ไม้ไผ่หลอด เป็นไม้ไผ่ที่มี ปล้องยาว ซึ่งหายากความยาวประมาณ 2.5 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 นิ้ว บิลาทำจากต้นหมากเจ ไม้ไผ่ ซึ่งเหลาจนบาง ยาวประมาณ 5 นิ้ว

ภาษา กลุ่มเงาะซาไก เรียนรู้จากการต่อสู้กับธรรมชาติ การถ่ายทอดจาก คนรุ่นก่อน และความสัมพันธ์กับชาวบ้าน กลุ่มเงาะซาไกมีความจำดี การพูดใช้ภาษา เงาะซาไก ภาษายาวี และภาษาท้องถิ่นภาคใต้

การเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน กลุ่มเงาะซาไกเคลื่อนย้ายที่พักเมื่อขาดแคลนอาหาร ช่วยกันขนย้ายโดยจัดเป็นขบวนอย่างรัดกุม เพื่อเป็นการระวังจากสัตว์ร้าย หรือภัยอย่างอื่น

การแต่งงาน กลุ่มเงาะซาไกโดยทั่วไป มักจะแต่งงานเมื่ออายุย่างเข้า 14 ปี ทั้งสองฝ่ายรู้จักชอบพอกัน โดยการจัดให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมาอยู่รวมกันในกลุ่ม เพื่อสร้าง

ความคุ้นเคยและความสนิทสนม สร้างความรู้จักฉันท์หนุ่มสาว ไม่คุมกำเนิดและประเพณี กำหนดว่าต้องมีผัวเดียวเมียเดียว

การป้องกันและรักษาโรค กลุ่มเงาะซาไก มีร่างกายแข็งแรงและอดทน มีความต้านทานต่อโรคภัยไข้เจ็บค่อนข้างสูง แต่เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย พวกนี้จะใช้ยาสมุนไพร เพราะมีความเชื่อโชคลางและเชื่อมั่นไสยศาสตร์

การทำศพ กลุ่มเงาะซาไก เมื่อคนในกลุ่มเสียชีวิตลงก็นำไปฝังบริเวณเทือกเขา โดยให้ส่วนหัวหันดิน ซึ่งให้เหตุผลว่าให้ศพหายใจได้ ส่วนศพของเด็กจะนำไปทิ้งบริเวณหน้าผา พร้อมทำรั้วล้อมเพื่อป้องกันสัตว์ป่าเอาไปกิน ส่วนซาไกที่นิคมฯธารโต จังหวัดยะลามากฝังศพ อยู่ในท่านอนชันเข้าส้นเท้าพับอยู่ติดกับสะโพก โดยใช้หมอผีนำหัวไพรมาปลุกเสก และเคี้ยวพ่นลงไปในหลุม ซึ่งมีความเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายไม่มาหลอกหลอน

การปกครอง กลุ่มเงาะซาไก จะมีหัวหน้าเผ่า ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องเสียสละ อดทน ให้ความยุติธรรมกับเผ่า เมื่อมีการทะเลาะเบาะแว้ง และคนในเผ่า ให้ความเคารพนับถือกับหัวหน้าเผ่า เมื่อหัวหน้าเผ่าตาย จะมีการเลือกตั้งใหม่ไม่มีการสืบสายเลือดแต่อย่างใด

ความสัมพันธ์กับราษฎรทั่วไป กลุ่มเงาะซาไก ไม่มีความชำนาญในการปลูกพืชสวนครัว ต้องอพยพครอบครัวมาอาศัยใกล้หมู่บ้านบ่อยครั้ง เพื่อสะดวกในการรับจ้างแรงงาน เพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร เครื่องนุ่งห่ม มีความสนิทสนมคุ้นเคยและไว้วางใจ มักจะชวนไปล่าสัตว์และไปที่พักอาศัย

“ปุก” เล่าต่อว่า เนื่องจากซาไกเป็นชาวป่าที่ยากจน เทียวเร่ร่อน ไม่มีที่ทำมาหากิน เป็นหลักฐาน เทียวหาของป่าขาย หาเข้ากินค่า มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่มีทุนรอนติดตัว นิคมฯ จึงจัดสรรที่ดินให้ซาไกได้ทำกินในที่ดินของนิคมบริเวณถนนสาย 6 ในเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ เมื่อ พ.ศ.2506 ในขณะนั้นมีสมาชิกซาไก จำนวน 54 คน เป็นผู้ใหญ่ 31 คน ชาย 16 คน หญิง 15 คน เด็ก 23 คน เป็นชาย 14 คน หญิง 9 คน สมาชิกนิคมชาวซาไก เหล่านี้เป็นผู้ที่มีฐานะยากจน ไม่มีทุนรอนเป็นค่าครองชีพ เมื่อนิคมฯ จัดสรรที่ดินให้อยู่เป็นหลักแหล่งแล้ว ก็ไม่ได้ไต่ถามป่าเพื่อทำการเพาะปลูกในที่ดินเท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะไม่มีเสบียงอาหารเลี้ยงครอบครัว จึงได้เทียวออกไปหาของป่าขาย และรับจ้าง เพื่อนำเงินมาซื้ออาหาร และยารักษาโรค แต่สมาชิกซาไกเหล่านี้มีความขยันขันแข็ง อดทน สามารถ

พูดได้หลายภาษา และในปี พ.ศ.2516 กรมประชาสงเคราะห์ ได้ทูลเกล้าขอพระราชทานนามสกุล เผ่าเงาะซาไกจากสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ว่า “ศรีธารโต” และได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ให้การสงเคราะห์ ดังนี้

1. สร้างบ้านพัก จำนวน 8 หลัง
2. ปลูกยางพาราครอบครัวยุคละ 4 ไร่
3. แจกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภค
4. ให้การศึกษาแก่บุตรหลานซาไก ที่สามารถศึกษาได้
5. แนะนำส่งเสริมการประกอบอาชีพ

เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ได้เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรกิ่งอำเภอธารโต เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2520 ได้ทรงมีกระแสพระราชดำรัสให้บริษัทฯ ประสานงานกับจังหวัดในการหาทางช่วยเหลือซาไก พระองค์มีพระราชประสงค์ ในการยกระดับฐานะซาไกให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น สุขภาพอนามัยดี และการศึกษาสูงขึ้น มีบ้านพักถาวรเป็นระเบียบเรียบร้อย ก็จะทำให้ไม่ละทิ้งถิ่นฐาน สามารถประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งได้ ง่ายต่อการจัดระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยดำเนินการดังนี้

1. การจัดที่อยู่อาศัยให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เงินครอบครัวละ 5,000 บาท
2. ช่วยเหลือในเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ เงินครอบครัวละ 1,000 บาท
3. จัดให้ซาไกร่วมแรงกันโค่นถางป่าในเนื้อที่จัดสรร และส่งเสริมให้ปลูกยางพันธุ์ดี 4 ไร่ๆ ละ 70 ต้นๆ ละ 2 บาท เงิน 560 บาท
 - 1) ค่าพันธุ์กาแพ 2 ไร่ๆ ละ 150 ต้นๆ ละ 0.10 บาท 30 บาท
 - 2) ค่าพืชไร่ 1 ไร่ เงิน 140 บาท
 - 3) ค่าพันธุ์สัตว์ครอบครัวละ 225 บาท ส่งเสริมให้สมาชิกซาไกเลี้ยงไก่พันธุ์เบตงครอบครัวละ 10 ตัว ผู้ 1 ตัว เมีย 9 ตัว ราคาตัวละ 25 บาท
 - 4) ค่าเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร เช่น มีดพรว้าจอบ เสียม ครอบครัวละ 45 บาท

4. การศึกษาของเยาวชนซาไกที่มีการศึกษาดี มีความประพฤติเรียบร้อย จำนวน 3 คน จัดทุนให้การศึกษาต่อไปคนละ 500 บาท
5. เครื่องแต่งกาย เครื่องเขียน แบบเรียน ตลอดจนค่าอาหารสำหรับเด็กที่จะเข้าศึกษา จำนวน 24 คนๆ ละ 200 บาท เงิน 4,800 บาท
6. ค่าเครื่องนุ่งห่ม ผ้าห่ม เสื้อกันหนาว เสื้อกางเกง ครอบคร้วละ 200 บาท เงิน 13,600 บาท
7. ค่าอาหารครอบคร้วละ 600 บาท จัดซื้อข้าวสารให้เพียงพออย่างเดียว ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 486,700 บาท

“ปลูก” เล่าต่ออีกว่า ทางราชการได้ดำเนินการช่วยเหลือซาไกไปแล้ว ดังนี้

21 สิงหาคม 2520 นิคมฯ ขอความอนุเคราะห์ผู้ปกครองสถานแรกรับเด็กชายยะลา ในการศึกษาปัญหาเยาวชนซาไก จำนวน 27 คน ให้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป

26 กันยายน 2520 ครูโรงเรียน ตชด. ได้นำซาไกไปตรวจรักษาโรคที่ศูนย์โรคปอด เพื่อตรวจสอบสุขภาพและทำการรักษาสำหรับคนที่ป่วย

14 มิถุนายน 2520 ได้นำนักเรียนโรงเรียนบ้านซาไก ไปเรียนต่อโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์นราธิวาส จำนวน 2 คน

หน่วยแพทย์ของตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปรักษาซาไกที่ป่วย

13 มกราคม 2521 กรมส่งเสริมการเพาะปลูกพืชไร่ ดำเนินโครงการช่วยเหลือสมาชิกนิคมเผ่าซาไก โดยช่วยเหลือจำนวน 20 ครอบครั้ว ดำเนินการส่งเสริมให้สมาชิกนิคมชนเผ่าซาไก ทำการเพาะปลูกยางพาราพันธุ์ดี ครอบคร้วละ 4 ไร่ กาแฟ 2 ไร่ พืชผักสวนครั้ว 1 ไร่ และข้าวไร่ 2 ไร่ งบประมาณรวม 39,700 บาท

18 กรกฎาคม 2521 เจ้าหน้าที่การเกษตรได้ส่งเสริมให้ซาไกปลูกข้าวไร่และปลูกพืชไร่ตามโครงการพระราชดำริ ในพื้นที่ที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว 110 ไร่

แนวทางการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า ควรจัดการเกี่ยวกับปัญหาการบุกรุกที่ดินก่อน ซึ่งในขณะนี้ได้มีชาวบ้านจำนวนหลายรายได้เข้าไปบุกรุกที่ดินทำกิน ซึ่งทางนิคมฯ ได้จัดสรรไว้ให้ซาไก โดยจะต้องเรียกชาวบ้านกลุ่มนั้นมาพูดคุย

และถอยออกมาจากที่ดินดังกล่าว ส่วนทางนิคมฯ ก็จะสนับสนุนงบประมาณในการช่วยเหลือชาไกไม่ว่าจะเป็นค่าครองชีพ และสวัสดิการต่าง ๆ โดยช่องทางที่จะได้มาซึ่งงบประมาณดังกล่าว ก็ต้องมีเจ้าภาพหลักในการเขียนโครงการ เพื่อเสนอขอสนับสนุนมาช่วยเหลือชนกลุ่มน้อย ไปที่กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งมีงบประมาณมากพอที่จะช่วยเหลือชาไกที่จะดึงกลับมาจากมาเลเซียให้สามารถอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านชาไก โดยจัดสวัสดิการได้เหมือนกับประเทศมาเลเซีย หรืออาจจะดีกว่า

แนวโน้มการกลับคืนถิ่น ผู้ให้ข้อมูล เห็นว่า หากสามารถจัดการกับปัญหาการบุกรุกที่ดินได้ และมีงบประมาณในการช่วยเหลือ และทำให้ชาไก เห็นว่า เขาสามารถอยู่ในหมู่บ้านชาไกได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการมีสิทธิในการถือครองที่ดิน มีสวัสดิการในต่าง ๆ เห็นว่าชาไกมีแนวโน้มที่จะกลับมาอยู่ในหมู่บ้านโดยจะทยอยกันกลับมา

ปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมา การส่งเสริมสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเรื่องสวัสดิการต่าง ๆ อาจจะไม่ตรงจุด ไม่ตรงกับความต้องการของชาไก

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ควรร่วมกันช่วยเหลือชาไกมากกว่านี้

กรณีศึกษารายที่ 2 ทิป*

“ทิป” พนักงานธุรการ นิคมสร้างตนเองธารโต อายุ 59 ปี นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาระดับอนุปริญญา สถานภาพสมรส “ทิป” บอกว่าตนเองได้เข้าไปมีส่วนร่วมและรับรู้ปัญหาในการจัดสรรที่ดินให้กับชาไก อันเกิดจากประชาชนในหมู่บ้านได้เข้าไปบุกรุกที่ดินที่ภาครัฐได้จัดสรรให้ชาไก ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาไกอพยพไปอยู่ประเทศมาเลเซีย “ทิป” เสนอแนะว่า หากต้องการให้ชาไกที่อพยพไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซียกลับมา ภาครัฐต้องจัดสรรและให้กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน มีการประนีประนอมระหว่างชาไกกับกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านที่เข้าไปบุกรุกที่ดินที่ภาครัฐได้จัดสรรให้ชาไก ให้อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

กรณีศึกษารายที่ 3 พร*

“พร” เป็นชาวกอที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านชาวกอ อายุ 48 ปี ไม่นับถือศาสนาใด สถานภาพสมรส ไม่ได้เรียนหนังสือ มีอาชีพเป็นเกษตรกร “พร” เล่าว่าเมื่อก่อนชาวกอ จะอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านชาวกอหลายคน มีหน่วยงานหลายหน่วยเข้ามาช่วยเหลือ มีนักท่องเที่ยวนมาเยี่ยมชมตลอด ต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นเมื่อปี 2547 ที่ตำบลบ้านแห และเหตุการณ์ก็เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้ชาวกอที่เหลือจำนวนน้อยอยู่แล้วก็อพยพไปอยู่ที่อื่นหมด ซึ่งส่วนมากจะเข้าไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ตามญาติพี่น้องที่ได้เดินทางไป ก่อนหน้านี้ เพราะที่มาเลเซียก็ดูแลชาวกอเป็นอย่างดี ที่พักก็สบายกว่าเยอะ มีเงินเดือนให้ใช้ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มีเจ้าหน้าที่ของนิคมมาบริการ เวลาจะไปประกอบอาชีพมีรถมารับมาส่ง และได้ประกอบอาชีพที่ชอบ โดยเฉพาะการหาของป่า ในปัจจุบันมีชาวกอหลงเหลือในหมู่บ้าน จำนวน 4 คน คือ ตนเอง เด็กหญิงแอนนา ศรีธาร์โต และญาติอีกสองคน ตอนนี้นั้นก็ป่วย เป็นอัมพฤกษ์ และยังมีครอบครัวของเบญจวรรณที่ยังคงไป ๆ มา ๆ ซึ่งเบญจวรรณเป็นน้อง ของตนเอง มีลูกชื่อคมสันต์ ซึ่งเมื่อก่อนได้แสดงหนังเรื่องชาวกอในเต็ด ตอนนี้มีครอบครัว และอาศัยอยู่ที่หาดใหญ่ แต่ก็ยังกลับมาที่หมู่บ้าน เพราะบ้านของคมสันต์ยังมีอยู่ที่นี้ “พร” เล่าให้ฟังต่อว่าตนเองมาอยู่ที่นี่ตอนอายุประมาณ 5 ปี ถ้านับรวมอายุขณะนี้ก็ ประมาณ 48 ปี การแต่งตัวเมื่อก่อนจะใส่ผ้าแดง และมีผ้าคลุมอก แต่ปัจจุบันก็ใส่เสื้อผ้า เหมือนคนทั่วไป ตนเองจะพูดได้ทั้งภาษาชาวกอ ภาษาไทย ก็จะสามารถพูดกลางบ้าง ภาษาใต้บ้าง สาเหตุที่ตนเองพูดภาษาไทยกลางและภาษาใต้ และอาศัยการจำและฝึกพูดเอง และสามารถพูดได้

“พร” บอกว่า อยากให้ทางการช่วยเหลือเรื่องความปลอดภัย ไม่ชอบเหตุการณ์ ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้ไม่กล้าออกไปไหนไกลจากหมู่บ้าน จะทำอาชีพในหมู่บ้าน คือ กรีดยาง เวลาจะซื้ออะไรก็ฝากญาติของสามี ซึ่งอาศัยอยู่ใกล้บ้านตนเองไปซื้อมาให้ ถ้าเหตุการณ์สงบขึ้น ญาติที่ไปอยู่ประ ประเทศมาเลเซีย ก็คงจะกลับมาหาตนเองบ่อยขึ้น เมื่อก่อนญาติ ๆ จะมาหาตนเองปีละ 2-3 ครั้ง แต่พอเกิดเหตุการณ์ สองปีกว่าแล้วที่ญาติ ไม่กลับมาที่หมู่บ้านอีก มีแต่ตนเองต้องไปหาญาติที่มาเลเซีย

“พร” บอกว่า ตนเองคงจะไม่ย้ายไปอยู่ที่มาเลเซีย เพราะตนเองผูกพันกับที่นี่และ สามีของตนเองก็เป็นคนที่นี่ และอีกอย่างก็สงสารเด็กหญิงแอนนา ศรีธาร์โต ซึ่งเป็นหลานแท้ ๆ ของตนเอง ไม่อยากไปจากที่นี่ และอยู่ที่นี้ก็มีรายได้จากการกรีดยาง

“พร” เสนอแนะว่า หนทางที่จะพัฒนาหมู่บ้านซาไกให้ฟื้นตัวขึ้น มีทางเดียว คือ ชักชวนครอบครัวของเบญจวรรณ มาอยู่ด้วย เพราะเธอมีลูก 6 คน หนึ่งในนั้น คือ คมสันต์ ถ้ากลับมาคงจะช่วยกันฟื้นฟูสภาพของหมู่บ้านซาไก ให้กลับมาเหมือนเดิมได้ โดยเฉพาะ คมสันต์ จะมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาของซาไกเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะการทำกระบอกตุตอาวุธของซาไก หวี เครื่องดนตรี ส่วนตนเองทำอะไรไม่ได้แล้วเนื่องจากร่างกายไม่แข็งแรง

กรณีศึกษารายที่ 4 แอนนา*

“แอนนา” เป็นซาไกที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านซาไก อายุ 7 ปี ไม่นับถือศาสนาใด กำลังศึกษาระดับประถมศึกษา “แอนนา” อาศัยอยู่กับยาย คือ เบญจวรรณ ศรีธารโต เนื่องจากแม่ของตนเองไปแต่งงานใหม่ และมีครอบครัวอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย “แอนนา” บอกว่าตนเองไม่อยากเดินทางไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากตนเองอยู่ที่นี่มีความสุข สนุกสนานและมีเพื่อนเยอะ ตนเองชอบไปโรงเรียน ไปเรียนหนังสือ ซึ่งตนเองเรียนหนังสือที่โรงเรียนนิคมสร้างตนเองธารโต ๖ อยากให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเยอะ ๆ ตนเองจะได้มีเงินไว้ซื้อขนม ตนเองชอบเวลามีหน่วยงานของอำเภอพาตนเองและยายไปแสดงในงานต่าง ๆ ได้เงินด้วย และอยากให้ญาติ ๆ กลับมาอยู่หมู่บ้านด้วยกันหลาย ๆ คน

กรณีศึกษารายที่ 5 แก้ว*

“แก้ว” เป็นอดีตเป็นผู้ดูแลหมู่บ้านซาไก อายุ 46 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันมีอาชีพขาย “แก้ว” บอกว่า ตนเองเป็นลูกครึ่งใต้และอีสาน พ่อเป็นคนบุรีรัมย์ แม่เป็นคนนราธิวาส ในวัยเด็กได้ติดตามพ่อแม่มาทำไร่ที่นิคมสร้างตนเองธารโต และได้เรียนหนังสือห้องเดียวกับซาไก เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่หมู่บ้านซาไก หลังจากมีเหตุการณ์ความไม่สงบก็ลาออกจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มาประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว

หมู่บ้านซาไกบ้านแห่ เป็นหมู่บ้านที่ทางนิคมสร้างตนเองธารโต จัดให้เป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าซาไก เผ่ากันซิว โดยจัดสรรที่ดินประมาณ 300 ไร่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2506 ให้เป็นที่อยู่และที่ทำกิน เนื่องจากซาไกชอบเร่ร่อนอยู่ในป่า มักจะสร้างที่อยู่โดยจะหาทำเลที่เหมาะสม บริเวณลำธารหรือน้ำตกอยู่ใกล้ ๆ มีป่าไม้ปกคลุมโดยทั่วไป นั้นหมายถึงแหล่งที่มาของอาหารที่อุดมสมบูรณ์ คือ เผือก มัน ผลไม้ สัตว์ และของป่า เมื่อมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ ทำให้ยากต่อการปกครองและดูแล เมื่อก่อนซาไกจะอยู่ที่นี้ประมาณ 50 กว่าคน ตนเองสนใจที่จะทำที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงได้ดำเนินการขอ

งบประมาณจากที่ต่าง ๆ มาจัดศูนย์ข้อมูลซาไก เพื่อให้เด็กท่องเที่ยวได้ศึกษา เมื่อประมาณ ปี 2537 จะมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมที่นี่มาวันละประมาณ 2 คันรถบัสปรับอากาศ ทุกอย่างกำลังไปได้ดี แต่พอมีเหตุการณ์เมื่อปี 2547 นักท่องเที่ยวก็เริ่มหายไป ซาไกก็เริ่มอพยพไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซียเกือบทั้งหมด เหลืออยู่ไม่กี่คน โครงการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ต้องหยุดชะงักลง

สาเหตุที่ซาไกอพยพไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซียก็เพราะที่มาเลเซียให้การดูแลซาไก เป็นอย่างดี และให้การยกย่องซาไกเสมือนพลเมืองมาเลเซีย ซึ่งมาเลเซียมีการจัดนิคม เรียกว่า นิคมอัสรี มีหน่วยงานนิคมของมาเลเซียเข้าไปดูแลโดยตรง รัฐที่อยู่มีอยู่หลายจุด ไม่ปะปนกับประชาชนพลเมืองมาเลเซีย กลุ่มซาไกที่ไปจากบ้านแห จะไปอยู่ที่รัฐเคดาห์ อำเภอบาลิง บ้านกำปงลาลัง และบ้านดินดำ หมู่บ้านห่างกันประมาณ 50 กิโลเมตร ถ้าต้องการให้ซาไกกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านก็ยังคงพอทำได้ โดยต้องใช้งบประมาณมารองรับ การดำเนินการประมาณเดือนละ 20,000 บาท โดยตนเองมีแนวความคิดว่าจะไปตั้งซาไก ที่อยู่ที่ประเทศมาเลเซียโดยการหมุนเวียนในการนำซาไกมาอยู่ที่นี่ ให้คงสภาพเป็นหมู่บ้าน ซาไกเหมือนเมื่อก่อน เพราะซาไกจะไม่ชอบอยู่ที่ไหนนานๆ เมื่อซาไกมีความเป็นอยู่ดีขึ้น และอีกอย่างบรรพบุรุษของซาไกก็อยู่ที่นี้ เพราะที่หมู่บ้านเป็นที่ฝังศพซาไก ซาไกจะเคารพ บรรพบุรุษ ที่นี้ก็มีสิ่งดึงดูดให้พวกเขากลับมา แต่ต้องมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

หมู่บ้านซาไกก็สามารถฟื้นคืนกลับมาเหมือนเดิมได้ ซึ่งตนเองก็พร้อมที่จะช่วยประสาน นำซาไกกลับมา และบริหารจัดการอีกครั้ง เพราะหมู่บ้านซาไก เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปแล้ว อีกอย่างคำขวัญของจังหวัดยะลาเมื่อก่อนซึ่งทุกคนจำได้ คือ ธรรมชาติหุบเขา ชนเผ่าซาไก อดีตคุกใหญ่ เพลินใจทะเลงาม โดยการพัฒนาให้เป็นเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งเบื้องต้นที่จะทำเมื่อซาไกกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านซาไกบ้านแหแล้ว จะต้องให้เขาอยู่อย่างมีเกียรติ มีเงินใช้ มีความปลอดภัย พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชนเผ่าซาไก โดยเฉพาะในเรื่องของ ยาสมุนไพร ซึ่งเป็นที่นิยมและรู้จักของบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะยาหัวไขเหล็ก เครื่องดนตรี ที่ทำด้วยลำปล้องไม้ไผ่ ไซดีดและตีให้จังหวะ การร้องเพลงของชนเผ่าซาไก เนื้อเพลงจะ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เครื่องแต่งกาย อาวุธ บอเลา หรือที่เรียกกันว่า กระบอกตุ๊ดหรือ กระบอกไม้ขาง กบปิลา หรือที่เรียกว่าลูกดอก เป็นอาวุธประจำกายของซาไก เป็นเครื่องมือ สำหรับล่าสัตว์และเป็นอาวุธป้องกันตัว และภาษาซาไก ลักษณะของภาษาซาไก มีลักษณะ คำพูด ลักษณะเสียงออกจากลำคอ ลักษณะบางคำก็มีเสียงขึ้นจมูก เช่น จี้ แปลว่า กิน เมี้ยว แปลว่า แมว นาซิ แปลว่า กินข้าว เป็นต้น “แก้ว” ข้อเสนอแนะให้ภาครัฐควรเข้าไป ช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และการให้ความช่วยเหลือซาไกควรให้ตรงกับความต้องการของซาไก

ซึ่งในการจะดึงซาไกกลับมาก็ต้องใช้เงินในการบริหารจัดการเบื้องต้น เมื่อซาไกกลับมาอยู่ที่หมู่บ้าน ทุกอย่างก็จะดีขึ้น เมื่อได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องคือ ให้ซาไกประกอบอาชีพที่ตนเองถนัด คือ การหาของป่า การจัดสวัสดิการเงินค่าครองชีพรายเดือน เนื่องจากซาไกไม่ชอบการเก็บสะสมเงิน สาเหตุที่ซาไกชอบอยู่ที่มาเลเซียมากกว่าประเทศไทย เนื่องจากประเทศมาเลเซียตอบสนองความต้องการของซาไกได้มากกว่า

กรณีศึกษารายที่ 6 วุธ*

“วุธ” เป็นปลัดอำเภอธารโตประจำตำบลบ้านแหร อายุ 38 ปี นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพสมรส “วุธ” บอกว่า ตนเองรับราชการและบรรจุครั้งแรกที่อำเภอธารโต ก่อนหน้านี้ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ร่วมมือกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านดูแลหมู่บ้านซาไก ซึ่งเมื่อก่อนซาไกในหมู่บ้านจะมีประมาณ ๔๐-๕๐ คน มีนักท่องเที่ยวไปเที่ยววันละหลาย ๆ คันรถปรับอากาศ และนายอำเภอมีแผนที่จะส่งเสริมให้หมู่บ้านซาไกเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอธารโต และโด่งดังระดับประเทศ ซึ่งในช่วงเวลานั้นก็ทำได้สำเร็จ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ซึ่งร่องรอยของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ยังคงปรากฏอยู่ทุกอย่างกำลังไปได้ดี แต่ทุกอย่างต้องมาสะดุดลงเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นทางภาครัฐต้องหันไปให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้การพัฒนางานด้านการท่องเที่ยวต้องยุติลงและเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวน้อยลง ทำให้รายได้ของซาไกลดลง และมีซาไกจากประเทศมาเลเซีย มาชักชวนให้ซาไกในหมู่บ้านไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ซาไกในหมู่บ้านได้ทยอยไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซียมากขึ้น ช่วงแรก ๆ ก็เดินทางไป ๆ มา ๆ แต่ในปัจจุบันซาไกที่เดินทางไปอยู่ประเทศมาเลเซียไม่ค่อยเดินทางกลับมาจะมีก็เพียงบางคนที่มิญาติอาศัยอยู่ที่นี้ ตนเองเห็นว่าถ้าหากภาครัฐหันมาช่วยเหลือซาไกอย่างจริงจังอีกครั้ง ซาไกก็คงจะทยอยกลับมาอีกครั้ง ที่หมู่บ้านซาไกก็ยังมีซาไกอยู่หลายคน

กรณีศึกษารายที่ 7 ยันต์*

“ยันต์” เป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหร อายุ 39 ปี การศึกษาระดับปริญญาโท ปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบลบ้านแหร ประมาณ ๙ ปี “ยันต์” เล่าให้ฟังว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหร ได้เข้าไปช่วยเหลือซาไกในเรื่องของการสนับสนุนข้าวสารอาหารแห้งตามแต่โอกาส ยังไม่ได้ใส่ในแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแหร ถ้าหากมีการประชุมและเอาเรื่องของซาไกเข้าร่วมการทำประชาคม และหาทางช่วยเหลือซาไกที่อยู่ในหมู่บ้านซาไก ซึ่งเหลืออยู่ประมาณ ๔ คน อาจจะช่วยให้ซาไกมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

และซาไกที่อยู่ประเทศมาเลเซีย อาจทยอยกลับมาตามคำชักชวนของซาไกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และถ้าหากต้องการช่วยเหลือซาไกอย่างยั่งยืน ทุกภาคส่วนอาจต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยอาจหาเจ้าภาพหลักขอสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ การดูแลอาจมอบให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่เป็นผู้ดูแล เนื่องจากหมู่บ้านซาไกอยู่ในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่

กรณีศึกษารายที่ 8 มะ*

“มะ” เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่ อายุ 46 ปี นับถือศาสนาอิสลาม การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 สถานภาพสมรส “มะ” บอกว่าตนเองตั้งใจมากถ้าหากซาไกกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านเหมือนเดิม และยินดีให้ความร่วมมือ ถ้าหากภาครัฐขอความร่วมมือในการให้การดูแลซาไก และอยากให้หมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โด่งดัง ในระดับประเทศเหมือนเดิม เนื่องจากสภาพภายในหมู่บ้านซาไก มีบ้านพัก มีอาชีพการทำสวนยาง สวนผลไม้ให้กับซาไกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านได้อาศัยและมีรายได้ ซึ่งก็ไม่แตกต่างไปจากหมู่บ้านที่มาเลเซียจัดให้ซาไกอยู่ ถ้ามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดูแลซาไกโดยการเพิ่มเงินครองชีพรายเดือนเหมือนกับที่ประเทศมาเลเซียจัดให้กับซาไก ซาไกก็คงย้ายกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านเหมือนเดิม เพราะที่หมู่บ้านเป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษของซาไก ตนเองตั้งใจที่จะมีคนกล่าวถึงบ้านแห่ในภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สภาพพื้นที่ที่น่ากลัวออกไปให้ได้

กรณีศึกษารายที่ 9 เลาะ*

“เลาะ” เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่ อายุ 52 ปี นับถือศาสนาอิสลาม การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 สถานภาพสมรส “เลาะ” บอกว่า ตนเองอยากให้ส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลือซาไกอย่างจริงจัง และคงทำได้ หากไม่ดีกว่าประเทศมาเลเซีย ก็ให้เหมือนกับประเทศมาเลเซียก็ได้ หมู่บ้านซาไกจะได้กลับมาโด่งดังอีกครั้ง คนในชุมชนก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น คนอื่นในชุมชนก็คงคิดไม่ต่างกับตนเอง คือ ต้องการให้หมู่บ้านซาไกมีการพัฒนา และทุกคนพร้อมที่จะสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

กรณีศึกษารายที่ 10 ยา*

“ยา” เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านซาไก อายุ 51 ปี นับถือศาสนาอิสลาม การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สถานภาพสมรส “ยา” บอกว่า ตนพยายามหาทางช่วยเหลือซาไก

ให้กลับมาอยู่ที่นี้เหมือนเดิม และเห็นด้วยที่จะให้หลาย ๆ หน่วยงาน เข้ามาช่วยเหลือซาไกอย่างจริงจัง เพราะจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ซาไกที่ย้ายไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย บางส่วนคงย้ายกลับมา ถ้าหากกลับมาแล้วมีความเป็นอยู่ดีขึ้น หรือเหมือนกับที่อยู่ประเทศมาเลเซีย

กรณีศึกษารายที่ 11 แอ๊ด*

“แอ๊ด” เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อายุ 40 ปี นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพสมรส “แอ๊ด” บอกว่า ตนเองได้รับมอบหมายให้ดูแลซาไกในหมู่บ้าน อยากให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือซาไกอย่างจริงจัง เพื่อให้ซาไกกลับมาอยู่ที่นี้เหมือนเดิม ซึ่งเมื่อก่อนในหมู่บ้านซาไก มีซาไกอาศัยอยู่กันหลายคน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวทุกวัน ทำให้ที่นี่มีรายได้ดี ทั้งคนในชุมชนและตัวซาไกเอง แต่น่าเสียดายที่พอเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้น การพัฒนางานด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐก็ต้องหยุดลง ซาไกถูกปล่อยให้อยู่กันตามลำพัง จนในที่สุดก็ได้ทยอยไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซียเกือบหมด เนื่องจากมีการดูแลที่ดีกว่า อยากให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือซาไกในหมู่บ้านอีกครั้ง ตนเองคิดว่าหากภาครัฐให้การช่วยเหลืออย่างจริงจัง ซาไกที่อาศัยอยู่ที่มาเลเซียก็คงทยอยกลับมา เพราะยังมีญาติอาศัยอยู่ที่นี้

กรณีศึกษารายที่ 12 แม่*

“แม่” เป็นประชาชนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านซาไก อายุ 63 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ได้เรียนหนังสือ สถานภาพสมรส “แม่” เป็นผู้สูงอายุ ที่อาศัยอยู่ใกล้กับหมู่บ้านซาไก “แม่” บอกว่าเมื่อก่อนเวลาซาไกจะเดินทางออกจากหมู่บ้าน เพื่อออกไปหาอาหารก็จะเดินผ่านบ้านตนเอง มีซาไกหลายคน เมื่อก่อนมีนักท่องเที่ยวมาดูซาไกแทบทุกวัน ชอบเพราะว่าทำให้ตนเองมีรายได้ จากการขายอาหารให้กับนักท่องเที่ยว แต่พอมีซาไกน้อยลง ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ทำให้หมู่บ้านเงียบ ไม่ครึกครื้นเหมือนเมื่อก่อน “แม่” อยากเห็นซาไกกลับมาอยู่ที่นี้เหมือนเดิม ตนเองไม่รังเกียจที่จะมีเพื่อนบ้านเป็นซาไก เพราะซาไกมีอัธยาศัยดี ถ้าภาครัฐให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และตรงกับความต้องการของซาไก ก็คงไม่แตกต่างกับที่ประเทศมาเลเซียให้การดูแลซาไกในหมู่บ้านที่จัดสรรไว้

กรณีศึกษารายที่ 13 นะห์*

“นะห์” เป็นประชาชนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านซาไก อายุ 31 ปี นับถือศาสนาอิสลาม การศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพโสด “นะห์” บอกว่าตนเองมีพื้นเพอยู่ที่หมู่บ้านซาไก เกิดที่หมู่บ้านซาไก และเรียนหนังสือที่นี่ เห็นซาไกมาตั้งแต่ตนเองเป็นเด็กๆ เมื่อก่อนมีซาไกอาศัยอยู่เยอะมาก มีนักท่องเที่ยวมาจอดรถ ที่หน้าบ้านของตนเองทุกวัน เพื่อเข้าไปเยี่ยมชมซาไก มีคนต่างประเทศหลายประเทศด้วยกัน ตนเองตื่นตื่นที่เห็นคนต่างประเทศเข้ามาในหมู่บ้านแต่ก็ไม่กล้าเข้าไปใกล้ เพราะพูดภาษาอังกฤษไม่เป็น ชาวต่างประเทศที่เข้ามาหนึ่งในนั้นก็มาเลเซียด้วย คนมาเลเซียจะเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านบ่อย บางกลุ่มก็เข้ามาชักชวนให้ซาไกที่อาศัยในหมู่บ้าน ย้ายไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากประเทศมาเลเซียมีการจัดหมู่บ้านให้ซาไกอยู่ มีเงินสวัสดิการให้เป็นรายเดือน ไม่ทำงานประกอบอาชีพก็มีเงินใช้ ทำให้ซาไกที่อยู่ในหมู่บ้านสนใจ เนื่องจากเมื่อชาวบ้านบุงรูกที่ดินในเขตที่นิคมสร้างตนเองจัดสรรให้กับซาไก ทำให้การทำมาหากินของซาไกลำบากขึ้น สัตว์ป่าก็มีจำนวนน้อย ของป่าก็น้อยลง ความเป็นอยู่ลำบากมากขึ้น ซาไกจึงชวนกันย้ายไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย บางครั้งเมื่อมีนักท่องเที่ยวแวะเข้ามาก็ต้องผิดหวัง เพราะในหมู่บ้านแทบไม่มีวิถีชีวิตของซาไกให้ศึกษาเมื่อขำวนี้แพร่หลายออกไป ทำให้แทบไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านอีกเลย อยากให้หน่วยงานหลายๆ หน่วยงาน เข้ามาช่วยเหลือซาไก ทำให้ซาไกกลับมาอยู่ที่นี่เยอะๆ มีการจัดสวัสดิการเงินค่าครองชีพรายเดือนเหมือนกับประเทศมาเลเซีย ที่นี่จะได้มีรายได้จากการท่องเที่ยว และมีชื่อเสียงโด่งดังในระดับประเทศอีกครั้ง

กรณีศึกษารายที่ 14 ชัย*

“ชัย” เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซาไก อายุ ๖๒ ปี นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สถานภาพสมรส “ชัย” บอกว่าตนเองมาตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้าน ทันที่จะได้เห็นซาไกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ซาไกเดินมาซื้อของที่ร้านของตนเอง เมื่อก่อนซาไกองังแต่งกายแบบเดิมนุ่งผ้าเตี่ยวไม่สวมเสื้อ ในปัจจุบันซาไกที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านซาไกแต่งกายเหมือนกับคนเมืองมากขึ้น เมื่อก่อนมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเยอะ แต่มาในปัจจุบันนักท่องเที่ยวไม่เข้ามาเที่ยว เนื่องจากมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นในพื้นที่บ่อยขึ้น ซาไกก็ไม่สามารถเดินป่าได้สะดวก ขาดรายได้ ขาดแคลนอาหาร

จึงชักชวนกันอพยพไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งสภาพหมู่บ้านสงบไม่เสี่ยงอันตราย มีรายได้ มีที่อยู่ มีอาหารการกินพร้อมกว่าอยู่ในหมู่บ้านซาไก อยากรู้ให้หน่วยงานเข้ามาดูแลซาไกอย่างจริงจังมากขึ้น ซาไกจะได้กลับมาอยู่ที่นี้เหมือนเดิม โดยอาจจะจัดหาอาชีพให้ซาไกทำ และมีรายได้ มีเงินซื้อหาอาหารโดยไม่ต้องออกไปในป่าลึกๆ หรือต้องเดินทางไกลๆ เพื่อไปหาอาหารห่างจากหมู่บ้านทำให้เสี่ยงต่อการเกิดเหตุอันตราย ซาไกส่วนหนึ่งที่อยู่ประเทศมาเลเซียก็คงย้ายกลับมาอยู่ที่นี้ เพราะที่หมู่บ้านซาไกเป็นที่อยู่ และฝังศพของบรรพบุรุษ

กรณีศึกษารายที่ 15 นอม*

“นอม” เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซาไก อายุ 61 ปี นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 สถานภาพสมรส “นอม” มีบ้านอยู่หน้าหมู่บ้านซาไก ซาไกเวลาจะเดินทางไปหาของป่าจะเดินผ่านหลังบ้านของตนเอง เมื่อก่อนมีซาไกอยู่ที่นี้เยอะ ตนเองไม่รังเกียจที่จะต้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้านร่วมกับคนหน้าแปลกๆ ผิดคำๆ ซาไกมีอัธยาศัยดี แต่ในปัจจุบันสภาพดังกล่าวไม่มีแล้ว ซาไกที่อาศัยในหมู่บ้านได้ย้ายไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย เกือบหมด เนื่องจากประเทศมาเลเซียดูแลซาไกดีกว่ามีการยกย่องซาไก จัดหาหมู่บ้านให้อยู่ มีเงินให้ใช้ในแต่ละเดือน มีอาชีพให้ทำ ไม่ต้องเสี่ยงอันตรายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เหมือนที่อยู่ในหมู่บ้านซาไก ตนเองดีใจถ้าหากภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือทำให้ซาไก กลับมาอยู่ที่หมู่บ้านซาไกเหมือนเดิม ที่นี้จะได้ศึกษาคัก คนในชุมชนก็จะมีรายได้มากขึ้น จากการทำมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมซาไกเหมือนเมื่อก่อน

บทที่ 5

การส่งเสริมสนับสนุนการดำรงชีวิตของชนเผ่าชาวกอ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

การจัดทำวิจัย แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกอ : กรณีศึกษา ชาวกอตระกูลศรีธารโตครั้งนี้ คณะวิจัยได้ใช้แนวทางสนทนาหรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากนั้นได้ดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการดำรงชีวิตของชนเผ่าชาวกอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 และได้ผลการศึกษา ดังนี้

5.1 แนวทางการส่งเสริมการกลับคืนถิ่น

5.1.1 การส่งเสริมโดยภาครัฐ

5.1.1.1 การจัดสวัสดิการ

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 ควรจัดหาค่าครองชีพรายเดือนให้กับชาวกอ เพื่อให้เขาสามารถดำรงชีวิตได้ในหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีเหตุการณ์ความไม่สงบทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้ชีวิตแบบปกติได้ คือ การออกหาของป่าล่าสัตว์ ถ้าหากเขามีค่าครองชีพช่วยเหลือในแต่ละเดือนก็สามารถซื้ออาหารสิ่งของที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตได้ รองลงมา ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 26.66 เห็นว่า ควรจะหาอาชีพที่ชาวกอมีความถนัดได้ทำ โดยเฉพาะการหาของป่าในระหว่างรอผลผลิตที่ยังเก็บเกี่ยวไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลไม้และยางพารา ซึ่งปลูกในพื้นที่หมู่บ้านชาวกอที่ทางนิคมได้จัดสรรไว้ให้ และน้อยที่สุดร้อยละ 13.33 เห็นว่าควรปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงและแข็งแรงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

5.1.1.2 การดูแลด้านความมั่นคง

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.00 เห็นว่าควรส่งเสริมเรื่องที่ดินทำมาหากิน โดยให้กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินซึ่งทางนิคมได้จัดสรรให้เป็นเนื้อที่ 300 ไร่ ซึ่งตอนนี้

ถูกบุกรุกโดยชาวบ้านในหมู่บ้านและควรจะเจรจาเพื่อขอเวนคืนที่ดินที่ถูกบุกรุก รองลงมา ร้อยละ 20.00 เห็นว่า ควรจะส่งเสริมการดำรงชีวิตของชาวกู มีการดูแลเรื่องความปลอดภัย ในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง เพราะชาวกูชอบเดินป่าหาของป่าและล่าสัตว์ แต่สภาพปัญหา ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้ชีวิตแบบปรกติได้

ตารางที่ 5.1 แสดงข้อมูลแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่น

รายละเอียด	จำนวน (n = 15)	ร้อยละ (100.00)
1) ภาครัฐ		
การจัดสวัสดิการ		
- ที่อยู่อาศัย	2	13.33
- อาชีพ	4	26.66
- ค่าครองชีพ	9	60.00
การดูแลด้านความมั่นคง		
- การดำรงชีวิต	3	20.00
- ที่ดินทำมาหากิน	12	80.00

5.1.2 การส่งเสริมโดยภาคประชาชน

5.1.2.1 การอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดร้อยละ 100.00 เห็นว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านควรมีความ จริใจต่อกันและให้เกียรติซึ่งกันและกัน อย่ามองว่าชาวกูเป็นตัวประหลาดไม่มีความรู้และ หาผลประโยชน์จากชาวกู

5.1.2.2 พื้นที่ทำมาหากินถูกบุกรุก

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดร้อยละ 100.00 เห็นว่า ควรเวนคืนที่ดินให้กับชาวกู โดยต้องเจรจากับผู้ที่ไปบุกรุกที่ดินและคืนให้กับชาวกู เพื่อจะได้พัฒนาหมู่บ้านชาวกูและ ทำให้ชาวกูกลับคืนถิ่น ผลประโยชน์ก็จะเกิดกับคนส่วนรวม มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม เหมือนกับเมื่อก่อน ประชาชนในหมู่บ้านก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น พื้นที่ก็จะมีชื่อเสียง

ตารางที่ 5.2 แสดงข้อมูลแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่น

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
2) ภาคประชาชน		
การอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน		
- จริงใจ	15	100.00
- ไม่จริงใจ	-	00.00
พื้นที่ทำมาหากินที่ถูกบุกรุก		
- เวนคืน	15	100.00
- ไม่เวนคืน	-	0.00

5.1.3 แนวโน้มการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไก

5.1.3.1 การกลับคืนถิ่น

ภาครัฐ มีการดูแลด้านสวัสดิการ มีแนวโน้มกลับคืนถิ่น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 93.33 ไม่มีแนวโน้มกลับคืนถิ่น ผู้ให้ข้อมูลส่วนน้อยร้อยละ 6.66 ประชาชนในพื้นที่ มีความจริงใจ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 80.00 เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน โดยเฉพาะ กิจกรรมการแข่งขันกีฬา และส่วนน้อยร้อยละ 20.00 พื้นที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัย

5.1.3.2 วิธีการกลับคืนถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.66 ใช้วิธีการหมุนเวียนเป็นกลุ่ม และ ส่วนน้อยร้อยละ 13.33 ใช้วิธีการตั้งกลุ่มเครือญาติ

ตารางที่ 5.3 แสดงข้อมูลแนวโน้มการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไกตระกูลศรีธารโต

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
1) การกลับคืนถิ่น		
ภาครัฐมีการดูแลด้านสวัสดิการ		
- มีแนวโน้ม	14	93.33
- ไม่มีแนวโน้ม	1	6.66
ประชาชนในพื้นที่มีความจริงใจ		
- มีแนวโน้ม	14	93.33

- ไม่มีแนวโน้ม	1	6.66
พื้นที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัย		
- มีแนวโน้ม	14	93.33
- ไม่มีแนวโน้ม	1	6.66
2) วิธีการกลับคืนถิ่น		
- การหมุนเวียนเป็นกลุ่ม	13	86.66
- ดึงกลุ่มเครือข่าย	2	13.33

5.1.4 การจัดสวัสดิการให้กับชนเผ่าชาวกู

5.1.4.1 ด้านที่อยู่อาศัย

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 100.00 เห็นว่า ของประเทศไทยด้อยกว่าประเทศมาเลเซีย เนื่องจากประเทศมาเลเซีย มีการจัดสร้างบ้านพักให้กับชาวกูและอำนวยความสะดวกสบาย สภาพของบ้านมีความมั่นคงกว่าของประเทศไทย

5.1.4.2 ด้านสาธารณสุข

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 53.33 เห็นว่า ไม่แตกต่าง เนื่องจากในบริเวณหมู่บ้านชาวกู มีสถานอนามัยที่พร้อมจะให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้น ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 46.67 เห็นว่า ประเทศไทยมีการจัดสวัสดิการทางด้านสาธารณสุขด้อยกว่าประเทศมาเลเซีย เนื่องจากของประเทศไทย จะมีหมอเข้าไปดูแลและตรวจสุขภาพให้กับชาวกูภายในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

5.1.4.3 ด้านการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.67 เห็นว่า ไม่แตกต่าง เนื่องจากประเทศไทย มีการส่งเสริมให้เด็กชาวกูที่อยู่ในหมู่บ้านได้เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 13.33 เห็นว่า ประเทศไทยจัดสวัสดิการได้ดีกว่าประเทศมาเลเซีย

เนื่องจากประเทศมาเลเซียให้รางวัลเป็นเงินสำหรับเด็กชาวกอที่ตั้งใจเรียน เพื่อเป็นแรงจูงใจ ซึ่งก็มีชาวกอที่ได้ศึกษาในระดับสูง ๆ จบออกมาและได้ทำงานในสังคมเหมือนกับประชาชนทั่วไปของมาเลเซีย

5.1.4.4 ด้านอาชีพ

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดร้อยละ 100.00 เห็นว่า การจัดสวัสดิการด้านอาชีพของประเทศไทยด้อยกว่าของประเทศมาเลเซีย เนื่องจากประเทศไทยส่งเสริมอาชีพไม่ตรงกับวิถีชีวิตของชาวกอ เช่น การให้ชาวกอทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ ซึ่งอาชีพทั้งสองนี้ต้องใช้เวลาและต้องรอคอยกว่าจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว ชาวกอก็ไม่รู้จักการเก็บดอกอม ทำให้สภาพความเป็นอยู่ ต้องอยู่อย่างอด ๆ อยาก ๆ แต่ของมาเลเซียให้ชาวกอทำอาชีพหาของป่า ซึ่งมีการบริการรับส่งไปยังป่าที่ยังมีสภาพสมบูรณ์

5.1.4.5 ด้านศาสนา

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดร้อยละ 100.00 ประเทศไทยไม่ได้จัดสวัสดิการด้านศาสนาให้ชาวกอยังคงยึดถือความเชื่อของชนเผ่าชาวกอ ส่วนของประเทศมาเลเซียมีการจัดสร้างมัสยิดภายในหมู่บ้านที่ชาวกออาศัยอยู่ และมีผู้นำศาสนาให้ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาอิสลาม

ตารางที่ 5.4 แสดงข้อมูลการจัดสวัสดิการให้กับชนเผ่าชาวกอระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
การจัดสวัสดิการ		
ด้านที่อยู่อาศัย		
◆ จัด		
- ดีกว่ามาเลเซีย	-	-
- ด้อยกว่ามาเลเซีย	15	100.00
◆ ไม่จัด	-	-

ด้านสาธารณสุข

◆ จัด

- ดีกว่ามาเลเซีย	-	-
- ด้อยกว่ามาเลเซีย	7	46.67
- ไม่แตกต่าง	8	53.33

◆ ไม่จัด

ด้านการศึกษา

◆ จัด

- ดีกว่ามาเลเซีย	-	-
- ด้อยกว่ามาเลเซีย	2	13.33
- ไม่แตกต่าง	13	86.67

◆ ไม่จัด

ด้านอาชีพ

◆ จัด

- ดีกว่ามาเลเซีย	-	-
- ด้อยกว่ามาเลเซีย	15	100.00

◆ ไม่จัด

ด้านศาสนา

◆ จัด

- ดีกว่ามาเลเซีย	-	-
- ด้อยกว่ามาเลเซีย	-	-

◆ ไม่จัด

15 100.00

5.2 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไก**5.2.1 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไกที่เกิดจากซาไก**

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 53.33 เห็นว่าเป็น การเดินป่า เนื่องจากซาไกชอบเดินป่า เพื่อหาของป่าและล่าสัตว์ แต่สภาพปัจจุบันเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้ไม่กล้า ออกไปไหน ไม่สามารถใช้ชีวิตแบบปรกติได้ จึงต้องเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น รongลงมา

คือ การประกอบอาชีพ ร้อยละ 40.00 ชาวไทไม่ชอบรอตตามบุคลิกนิสัยของชาวไท ชอบหากินวันต่อวัน ไม่ชอบการเก็บสะสมอาหาร เพราะต้องเคลื่อนย้ายถิ่นที่พักอาศัยบ่อย แต่พออยู่ที่หมู่บ้านชาวไท ภาครัฐก็สนับสนุนให้ปลูกผลไม้และยางพารา ซึ่งใช้ระยะเวลา นานกว่าจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ และช่วงที่รอผลผลิตดังกล่าว ก็ต้องอยู่แบบอด ๆ ยาก ๆ และน้อยที่สุด ร้อยละ 20.00 การต้องการความยอมรับ ชาวไทต้องการความจริงใจ และการยอมรับว่าพวกเขาก็เป็นประชาชนเป็นคนไทยและต้องการอยู่เหมือนกับคนในหมู่บ้าน

5.2.2 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวไทที่เกิดจากประชาชนในหมู่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.67 เห็นว่า คือ การบุกรุกที่ดิน เนื่องจากที่ดินที่ทางนิคมฯ ได้จัดสรรให้กับชาวไท และจัดตั้งเป็นหมู่บ้านชาวไท จำนวน 300 ไร่ ปัจจุบันได้ถูกบุกรุกโดยคนในชุมชนใกล้เคียง และเหลือที่ดินให้กับชาวไทในการประกอบอาชีพทำมาหากินไม่มาก ผู้ให้ข้อมูลส่วนน้อยร้อยละ 13.33 เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนขาดความจริงใจ บางครั้งเมื่อพาชาวไทออกไปทำกิจกรรม เมื่อได้ค่าตอบแทนก็ไม่ได้จัดสรรให้กับชาวไท ทำให้ชาวไทขาดความเชื่อถือ พวกเขาถูกมองว่าเป็นเหมือนตัวประหลาด ไม่มีความรู้ และคอยหาผลประโยชน์จากชาวไท

5.2.3 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวไทที่เกิดจากภาครัฐ

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 93.33 เห็นว่า ภาครัฐมีการส่งเสริมช่วยเหลือชาวไทขาดความต่อเนื่อง ประกอบกับเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ แนวคิดในการพัฒนาต่าง ๆ ก็ต้องชะงักลง ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 2.27 เห็นว่า ภาครัฐมีการส่งเสริมไม่ตรงกับความต้องการของชาวไท คือ ชาวไทชอบการเร่ร่อน ไม่ชอบเก็บสะสมเงิน อาหาร แต่ภาครัฐไปสนับสนุนอาชีพที่ต้องใช้เวลารอคอยในการเก็บเกี่ยวผลผลิต คือ การทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ เมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวชาวไทก็ต้องอยู่อย่างอดอดยาก

ตารางที่ 5.5 แสดงข้อมูลปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าชาวไท

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
1) ซาไก		
- การเดินป่า	6	40.00
- การประกอบอาชีพ	8	53.33
- การต้องการความยอมรับ		
2) ประชาชนในหมู่บ้าน		
- บุกรุกที่ดิน	1	6.66
- ไม่มีความจริงใจ		
3) หน่วยงานภาครัฐ		
- ขาดความต่อเนื่อง	4	26.66
- ส่งเสริมไม่ตรงกับความต้องการ	1	6.66

5.3 ข้อเสนอแนะ

มีผู้ให้ข้อเสนอแนะ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เห็นว่า การจะทำให้ซาไกตระกูลตรีธารโตกลับคืนถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลบ้านแหร ต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนทุก ๆ ด้าน และในการช่วยเหลือก็ต้องให้ตรงกับความต้องการของซาไก และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของซาไก ร้อยละ 20.00 รองลงมา ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซาไกให้กลับคืนถิ่น และให้สามารถกลับมาอยู่อย่างยั่งยืน ร้อยละ 13.33 และน้อยที่สุด ควรจัดสวัสดิการให้เหมือนกับประเทศมาเลเซียหรือมากกว่า และควรปรับปรุงสวัสดิการที่หน่วยงานราชการให้ความช่วยเหลือซาไกให้ตรงกับความต้องการและวิถีชีวิตของซาไก ในการจัดสวัสดิการก็ควรหาเจ้าภาพหลักโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องเข้ามาดูแลอย่างเต็มที่ ร้อยละ 6.67

ตารางที่ 5.6 แสดงข้อมูลเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
	(n = 15)	(100.00)
- ทุกภาคส่วนควรเข้าไปมีส่วนร่วม	2	13.33
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปมีบทบาทสำคัญ	3	20.00
- ควรจัดสวัสดิการให้เหมือนกับมาเลเซีย	1	6.67
- ควรจัดสวัสดิการให้ดีกว่ามาเลเซีย	1	6.67
- จัดสวัสดิการให้ตรงกับความต้องการของซาไก	3	20.00
- จัดสวัสดิการให้ตรงกับวิถีชีวิตของซาไก	3	20.00
- การหาเจ้าภาพหลัก	1	6.67
- การปรับปรุงสวัสดิการที่มีอยู่เดิม	1	6.67

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง ตระกูลศรีธารโต มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ 1) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงระหว่างไทยและมาเลเซีย 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมสนับสนุน การกลับคืนถิ่นของชาวกะเหรี่ยง ตระกูลศรีธารโต

6.1.1 แนวทางการส่งเสริมการกลับคืนถิ่น

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นว่า ภาครัฐควรจัดสวัสดิการให้กับชาวกะเหรี่ยงเมื่อกลับคืนถิ่นมาแล้วในเรื่องของค่าครองชีพ และในเรื่องของความมั่นคงก็ควรจัดที่ทำมาหากิน โดยการให้กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเหมือนกับประชาชนทั่วไป ภาคประชาชน ในเรื่องของการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน ควรมีความจริงใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในส่วนของพื้นที่ทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยงที่ถูกบุกรุกโดยประชาชนในชุมชนก็ควรเวนคืน และจัดสรรให้กับชาวกะเหรี่ยง ให้กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน

6.1.2 แนวโน้มการกลับคืนถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นว่า ภาครัฐควรมีการดูแลด้านสวัสดิการ ซึ่งประกอบด้วยด้านที่อยู่อาศัยให้มีความสะดวกสบายและน่าอยู่กว่าที่เป็นอยู่ ด้านการศึกษามีการมอบทุนการศึกษาให้กับเด็กชาวกะเหรี่ยงเป็นกรณีพิเศษ ด้านสาธารณสุขให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลสุขภาพภายในหมู่บ้านและตรวจรักษา เพราะชาวกะเหรี่ยงกลัวเรื่องการเดินทางออกนอกหมู่บ้านกลัวเหตุการณ์ความไม่สงบซึ่งยังคงเกิดขึ้นตลอดเวลา ด้านอาชีพควรสนับสนุนส่งเสริมให้ตรงกับความต้องการและวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง คือ ชาวกะเหรี่ยงไม่ชอบการเก็บสะสมเงินและอาหาร

และขอรับการเคลื่อนย้ายถิ่น อาชีพที่ส่งเสริมก็ควรเป็นอาชีพการหาของป่า โดยเสริมบริการการรับส่งไปยังป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์และมีความปลอดภัย ทั้งนี้และทั้งนี้ก็ควรจัดเงินค่าครองชีพให้กับซาไกเป็นรายเดือนให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ประชาชนในพื้นที่มีความจริงใจ ให้เกียรติเสมือนว่า ซาไกก็เป็นประชาชนทั่วไปมีสิทธิต่าง ๆ เท่าเทียมกันพื้นที่ที่มีความมั่นคง มีการจัดสรรที่ดินและให้ซาไกได้มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินในบริเวณซึ่งนิคมสร้างตนเองได้จัดสรรเป็นหมู่บ้านซาไก ประมาณ 300 ไร่ ซึ่งในปัจจุบันประชาชนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เข้าไปบุกรุกซึ่งเหลือที่ดินให้กับซาไกทำมาหากินไม่มากซึ่งต้องมีการเวนคืนที่ดิน ซาไกก็มีแนวโน้มที่จะกลับคืนถิ่น ในส่วนของวิธีการจัดการกลับคืนถิ่น ควรใช้การหมุนเวียนเป็นกลุ่ม เพราะวิถีชีวิตของซาไก ขอรับการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน

6.1.3 การจัดสวัสดิการให้กับชนเผ่าซาไกระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นว่า การจัดสวัสดิการของมาเลเซียให้กับซาไกดีกว่าของประเทศไทย เนื่องจากมีการจัดสวัสดิการอย่างต่อเนื่องและตรงกับความต้องการของซาไก ทำให้ซาไกซึ่งเคยอยู่ในหมู่บ้านซาไก บ้านแห อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา ทายอดกันเคลื่อนย้ายไปอยู่อาศัยที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งในปัจจุบันมีซาไกที่ใช้นามสกุลศรีธารโต จำนวน 4 คน อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านซาไก ซึ่งทั้ง 4 คน มีความผูกพันกับคนในพื้นที่ เพราะมีครอบครัวและแต่งงานกับคนไทย และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านซาไก

6.1.4 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไก

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เห็นว่า เกิดจากตัวซาไกซึ่งวิถีชีวิตขอรับการการเดินป่า ซึ่งในพื้นที่หมู่บ้านซาไก ในปัจจุบันมีปัญหาความไม่สงบ เสี่ยงต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อชีวิตป่าในบริเวณนั้นไม่อุดมสมบูรณ์ดังเดิม ประชาชนในหมู่บ้านเข้าไปบุกรุกที่ดินทำกิน ปลูกสวนยางพาราและสวนผลไม้ที่ภาครัฐได้จัดสรรให้กับซาไก หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมไม่ต่อเนื่องและไม่ตรงกับความต้องการ ซึ่งในปัจจุบันได้ส่งเสริมการปลูกยางพาราและทำสวนผลไม้ซึ่งต้องรอเก็บเกี่ยวผลผลิต พอหมดฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ต้องอยู่อย่างอด ๆ ยาก ๆ

6.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการกลับคืนถิ่นชนเผ่าชาวกาโตระกูลศรีธารโต หากต้องการให้ชาวกาโตระกูลศรีธารโต ที่ทิ้งถิ่นฐานไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ย้ายกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านชาวกาโตตำบลบ้านแห อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา ควรจะดำเนินการดังนี้

6.2.1 ภาครัฐจะต้องจัดสวัสดิการในเรื่องของค่าครองชีพให้เพียงพอ เนื่องจากชาวกาโตที่อยู่ประเทศมาเลเซีย นอกจากจะได้ค่าครองชีพเป็นรายเดือนแล้ว มาเลเซียยังจัดหาอาชีพที่เหมาะสมให้กับชาวกาโต คือ อาชีพการหาของป่า ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่สนับสนุนให้ชาวกาโตทำสวนยาง สวนผลไม้ เลี้ยงไก่ ซึ่งขัดกับวิถีชีวิตของชาวกาโต โดยมอบหมายหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห นิคมสร้างตนเองธารโต

6.2.2 ภาครัฐจะต้องให้กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน แก้ปัญหาการถูกขับไล่หรือบุกรุกที่ดินทำกิน โดยมอบหมายหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดังนี้ นิคมสร้างตนเองธารโต สำนักงานที่ดินอำเภอรือเสาะ ที่ทำการปกครองอำเภอรือเสาะ

6.2.3 ประชาชนต้องมีความจริงใจ ให้เกียรติเสมือนว่าพวกเขาเป็นสมาชิกของชุมชน ไม่ไปบุกรุกที่ดิน ซึ่งภาครัฐได้จัดสรรให้กับชาวกาโตได้ทำมาหากิน ซึ่งในประเทศมาเลเซียมีการจัดสรรที่ดินให้ชาวกาโตอยู่และไม่มีบุกรุกที่ดิน และประชาชนของประเทศมาเลเซียก็ให้เกียรติและยกย่องชาวกาโต ผู้ที่ต้องมีส่วนรับผิดชอบโดยตรง ก็คือ ประชาชนที่อาศัยในตำบลบ้านแห

6.3 ข้อเสนอแนะ

ควรทำการศึกษาชนเผ่าชาวกาโตที่อาศัยอยู่ในผืนป่าฮาลาบาลา ซึ่งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่หวาด อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา ประมาณหนึ่งร้อยกว่าคน ซึ่งมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมว่าประสบกับปัญหาเช่นเดียวกับชาวกาโตที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านชาวกาโต ตำบลบ้านแห อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา หรือไม่ ซึ่งในขณะนี้เหลืออยู่แค่ 4 คน จำนวน 3 ครัวเรือน วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนคนเมือง มีการแต่งงานกับคนในพื้นที่ บางคนก็เป็นชาวกาโตผสม เพื่อจะได้หาทางป้องกันไม่ให้ชาวกาโตที่อาศัยที่ตำบลแม่หวาด ประมาณหนึ่งร้อยกว่าคน โยกย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย และมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งในขณะนี้พื้นที่ป่าฮาลาบาลา มีผู้คนแวะเวียนเข้าไปเที่ยวชมและศึกษาธรรมชาติ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวมาเลเซีย และให้ความรู้กับ

ประชาชนในพื้นที่ในการดูแลชาไกให้อยู่คู่กับผืนป่าฮาลาบาลาตลอดไป และพัฒนาผืนป่าฮาลาบาลาป่าผืนสุดท้ายปลายด้ามขวาน ซึ่งเป็นป่าดงดิบชื้นหรือป่าฝนเขตร้อนที่มีความอุดมสมบูรณ์และโดดเด่นและมีความยิ่ง ด้วยลักษณะสังคมพืชที่แตกต่างจากป่าดงดิบอื่นที่พบในประเทศไทย ลักษณะพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชาไกและจัดเป็นแหล่งที่ใช้ศึกษาวิถีชีวิตของชาไก พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดยะลา ต่อไป

บรรณานุกรม

- กิติพัฒน์ นนทปัทมดูล. 2548. **นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผ่องเพ็ญ อาษาเทวีญ. 2553. **วรรณคดีก่อนนอนเงาะป่า**. ปทุมธานี : บริษัท สกายบุ๊คส์ จำกัด
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2543. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท รามการพิมพ์ จำกัด
- นิคม มุสิกคามะ. 2542. **แนวทางการทำนุบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น** ——. 2538. **การพัฒนาระบบการศึกษากระบวนการบริหารและจัดการวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชาชน จำกัด
- เอกสารสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. 2544. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- ไพบูลย์ ดวงจันทร์. 2523. **ซาไกเจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- ปรีดา แก้ววารี. 2538. **“ซาไกศรีธารโต”**
- ชิน อยู่ดี. 2512. **คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2512. **พระราชนิพนธ์เรื่อง เงาะป่า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร
- ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์. 2519. **ภาคใต้ของประเทศไทย**. วารสารทางวิชาการวิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2516. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- สุพิศวง ธรรมพันทา. 2543. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิไทย
- สนิท สมัครการ. 2525. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์
- สุเทพ ชาวลิศ. 2527. **สวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นตติ้งเฮาส์
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. 2540. **ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรม**
- สุพัตรา สุภาพ. 2536. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี**.

- กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. 2537. **องค์การและการบริหารจัดการ**. นนทบุรี :
บริษัท ธิงค์บียอนด์บุคส์ จำกัด
ยศ สันตสมบัติ. 2537. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บุญเสริม ฤทธาภิรมย์. 2548. **นายคั่นง เจาะเซม้งภาคใต้**. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 จำกัด
สุพัตรา สุภาพ. 2534. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
นียบรรณ วรรณศิริ. 2536. **มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์สหมิตรออฟฟิศ

บุคลากรกรม

นางเพ็ญสุข	จาดิกวนิช	หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมนิคมสร้างตนเองธารโต
นายประทีป	ทองเสน	พนักงานธุรการ นิคมสร้างตนเองธารโต
นายอาวุธ	เลิศเดชานนท์	ปลัดอำเภอ ประจำตำบลบ้านแห
นายสุริยันต์	อยู่ถ้าย	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห
นายแก้วประพันธ์	อาจวิชัย	ผู้ที่เคยดูแลซาไกในอดีต
นางเบญจวรรณ	ศรีธารโต	ซาไกที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านซาไก
เด็กหญิงแอนนา	ศรีธารโต	ซาไกที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านซาไก
นายรอมลี	โตะบุ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านซาไก
นางกัลยา	แววเพชร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านซาไก
นางแวนะ	สาวอ	ประชาชนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านซาไก
นางสาวสารีนา	สาวอ	ประชาชนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านซาไก
นายวิชัย	เสาชัย	ประชาชนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านซาไก
นางสมสุข	เสาชัย	ประชาชนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านซาไก
นายแวตือเร๊ะ	อาแย	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห
นายมะซูยี	ยะโต๊ะ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห

ภาคผนวก

แนวประเด็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการกลับคืนถิ่นชนเผ่าซาไก : ศึกษาเฉพาะ
กรณีซาไกตระกูลศรีธารโต

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของแต่ละบุคคล

เพศ

อายุ

ภูมิลำเนา

อาชีพ

การศึกษา

ตำแหน่งทางสังคม

ส่วนที่ 2 แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการกลับคืนถิ่น

1. ภาครัฐ

- การจัดสวัสดิการ (ที่อยู่อาศัย อาชีพ ค่าครองชีพ)
- การดูแลด้านความมั่นคง (การดำรงชีวิต ที่ดินทำมาหากิน)

2. ภาคประชาชน

- การอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน
- การจัดการพื้นที่ทำมาหากินที่ถูกบุกรุก

ส่วนที่ 3 แนวโน้มการกลับคืนถิ่นของชนเผ่าซาไก

1. การกลับคืนถิ่น

ภาครัฐมีการดูแลด้านสวัสดิการ

- มีแนวโน้ม
- ไม่มีแนวโน้ม

ประชาชนในพื้นที่มีความจริงใจ

- มีแนวโน้ม

- ไม่มีแนวโน้ม
- พื้นที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัย

- มีแนวโน้ม
- ไม่มีแนวโน้ม

2. วิธีการกลับคืนถิ่น

- ◆ การหมุนเวียนเป็นกลุ่ม
- ◆ ดึงกลุ่มเครือข่าย

ส่วนที่ 4 เปรียบการจัดสวัสดิการให้กับชาวกะเหรี่ยงประเทศไทยและมาเลเซีย

การจัดสวัสดิการ

- ด้านที่อยู่อาศัย
- ด้านสาธารณสุข
- ด้านการศึกษา
- ด้านอาชีพ
- ด้านศาสนา

ส่วนที่ 5 ปัญหาการส่งเสริมการกลับคืนถิ่น

1. ปัญหาที่เกิดจากชาวกะ
2. ปัญหาที่เกิดจากประชาชนในหมู่บ้าน
3. ปัญหาที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐ

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะ